

Paul Lillrank · Marko Hamilo
Elina Lepomäki

Perustili

TOIMELIAISUUTEEN, TYÖLLISTÄMISEEN JA
SÄÄSTÄMISEEN KANNUSTAVA SOSIAALITURVAN
KOKONAISUUDISTUS

libera

the 1990s, the number of people in the world who are illiterate has increased from 1.2 billion to 1.5 billion.

It is not only illiterates who are excluded from the benefits of modernization. The vast majority of the world's population lives in rural areas, where the benefits of modernization are also limited.

As a result, the vast majority of the world's population is excluded from the benefits of modernization. This is a serious problem that needs to be addressed.

One of the main reasons for this exclusion is the lack of access to modern technology. In rural areas, there is often no electricity, no internet, and no mobile phones.

As a result, people in rural areas are unable to take advantage of the many benefits that modern technology has to offer.

Another reason for this exclusion is the lack of education. Many people in rural areas do not have the opportunity to attend school.

As a result, they are unable to acquire the skills and knowledge that are necessary to participate in the modern economy.

Finally, the lack of infrastructure is another major barrier to modernization. In rural areas, there is often no road, no market, and no access to services.

As a result, people in rural areas are unable to take advantage of the many benefits that modernization has to offer.

These are the main reasons why the vast majority of the world's population is excluded from the benefits of modernization. It is a serious problem that needs to be addressed.

One of the main ways to address this problem is to improve access to modern technology. This can be done by providing electricity, internet, and mobile phones to rural areas.

Another way to address this problem is to improve access to education. This can be done by building schools and providing teachers and supplies.

Finally, another way to address this problem is to improve infrastructure. This can be done by building roads, markets, and providing access to services.

These are the main ways to address the problem of exclusion from the benefits of modernization. It is a serious problem that needs to be addressed.

By improving access to modern technology, education, and infrastructure, we can help to ensure that the benefits of modernization are shared by all people in the world.

This is a goal that we should all strive to achieve. It is a goal that will make a real difference in the lives of the world's poor.

Let us work together to make this a reality. Let us ensure that the benefits of modernization are shared by all people in the world.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Let us create a world where everyone has the opportunity to thrive and prosper. Let us create a world where the benefits of modernization are shared by all.

Paul Lillrank · Marko Hamilo
Elina Lepomäki

Perustili

TOIMELIAISUUTEEN, TYÖLLISTÄMISEEN JA
SÄÄSTÄMISEEN KANNUSTAVA SOSIAALITURVAN
KOKONAISUUDISTUS

libera

Copyright © 2013 Libera-säätiö

Libera-säätiö on vuonna 2011 perustettu itsenäinen ja puoluepoliittisesti sitoutumaton ajatuspaja, joka tukee ja edistää yksilönvapautta, vapaata yrittäjyyttä, vapaita markkinoita ja vapaata yhteiskuntaa. Sen toiminta koostuu tiedotus- ja julkaisutoiminnasta, tutkimustyöstä ja tapahtumien järjestämisestä. Libera on yksityisesti rahoitettu, toiminnallinen ja yleishyödyllinen säätiö.

Raportti on ladattavissa ilmaiseksi osoitteesta www.libera.fi.

Liberan julkaisusarja
Joulukuu 2013

Ajatuspaja Libera
Sepänkatu 9, 00150 Helsinki
www.libera.fi

Julkaisija: Libera-säätiö
Design: Manual Agency
Paino: InPrint, Riika, Latvia 2013

ISBN 978-952-280-029-9 (nid)
ISBN 978-952-280-030-5 (pdf)

Sisällys

Miksi rakenteita pitää muuttaa?	5
<hr/>	
Hyvinvointiyhteiskunta 2.0	11
<hr/>	
HYVINVOINTIVALTION EPÄONNISTUMINEN	11
”TYÖSTÄ PALKKA, JOLLA ELÄÄ”?	17
YRITTÄJÄT JA PÄTKÄTYÖLÄISET	23
VAIHTOEHTOJA	26
Perustili	28
<hr/>	
PERUSTILIN KESKEISET TAVOITTEET	28
PERUSTULON SIJAAN PERUSTILI	30
PERUSTILIN TOIMINTA	35
SIIRTYMINEN PERUSTILI-MAAILMAAN	42
MALLIN SÄÄTÖ JA LISÄOMINAISUUDET	45
LÄHTEET	49
USEIN KYSYTYT KYSYMYKSET	50
ESIMERKKITAPAUKSIA	52

Miksi rakenteita pitää muuttaa?

PAUL LILLRANK

Vuonna 2007 alkanut lama Lehman –shokkeineen ja eurokriiseineen on vanhaksi normaaliksi kutsutun aikakauden loppu. Kriisi on rakenteellinen, siksi tarvitaan rakenteellisia muutoksia.

1.1 Kriisin syyt

Taluskriisi on syvä ja pitkä, koska siinä yhdistyy monia tekijöitä. Ensinnäkin keinottelu asuntomarkkinoilla johti kuplaan ja sen puhkeamiseen. Euforian kääntyminen paniikiksi on hyvin tunnettu ilmiö. 1700-luvulta alkaen spekulatiivisia kuplia on esiintynyt noin yksi vuosikymmenessä¹. Oppi menee kanta-pään kautta. Sitten tulee uusi sukupolvi, joka hetken kuvittelee, että tällä kertaa kaikki on toisin².

Toiseksi asiaan vaikuttaa tavanomainen suhdannesykli. Niitä on tullut ja mennyt. Keynesiläinen suhdannepolitiikka opettaa hillitsemään laskuja ja hallitsemaan nousuja. Laskusuhdanteessa valtio ottaa elvytysvelkaa ja pitää talouden pyörät käynnissä. Noususuhdanteessa toppuutellaan ja lyhennetään velkoja. Edellistä kaikki tekevät halukkaasti, jälkimmäinen jää helposti tekemättä, koska politiikka vaatii aina lisää jaettavaa.

Kolmanneksi kyseessä on pitkän tekno-ekonomisen syklin murroskohta. Aikoinaan rautatiet, polttomootorit ja sähkö ajoivat tuotantovoimat ja tuotanto-suhteet epätasapainoon aiheuttaen turbulenssia. 1990-luvulta alkaen internet ja globalisaatio ovat mahdollistaneet ennenakemättömän laajoja toimitusverkoja ja monimutkaisia rahoitusjärjestelyjä. Niiden kerrannaisvaikutuksia ei ole helppo ennustaa. Regulaatio, käytänteet ja moraalit eivät pysy teknologian kyydissä.

Neljänneksi rauta- ja bambuesirippujen murtuminen on tuonut maailman markkinoille yli miljardin halukasta työntekijää. Kehittyvissä maissa säästämisaste on korkea, joten sekä työstä että pääomasta on ylitarjontaa. Rutiini-työstä osa siirtyy halvempien työvoimakustannusten perään. Pääoman hinta pysyy alhaalla, joten alhaiset korot eivät elvytä niin kuin ennen. Tarjontapuolen ylijäämät ovat massiiviset, kestää vuosia ennen kuin maailmantalous löytää uuden tasapainon³. Samalla rikkaissa talouksissa työmarkkinat polarisoituvat. Globaalista taloudesta hyötyvä eliitti rikastuu, perinteisten teollisten työpaikko-

---

1 Kindleberger, Charles & Robert Aliber: *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*. Wiley, New York 2005.

2 Reinhart, Carmen & Kenneth Rogoff: *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press, 2011.

3 Alpert, Daniel: *The Age of Oversupply*. Penguin Books, 2013.

jen vähetessä keskiluokka kutistuu ja maailmankaupan ulkopuolelle jääville palvelualoille syntyy pätkätyöläisten prekariaatti⁴.

Viidenteen kategoriaan kuuluu joukko pitemmän linjan ja syvemmän selityksen teemoja. Niille yhteistä on ajatus, että yhteiskunnan ja talouden mekanismit ovat muuttuneet. Maailma ei toimi niin kuin ennen, edessä on Uusi normaali.

Aikakausi 1870–1970, erityisesti toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet, olivat Vanhaa normaalia, ainutlaatuinen kasvun kausi⁵, joka mursi esi-modernin sääty-yhteiskunnan. Tieteelliset läpimurrot tuottivat uusia teknologioita ja sovellutuksia, kuten viemäroinnin ja vesivessan, jääkaapin ja kylmäketjun, polttomootorit ja maantieliikenteen, sähkön ja valaistuksen, sekä elektroniikan ja tietokoneet. Valmistus ja jakelu loivat runsaasti hyväpalkkaisia työpaikkoja.

Suurten ikäluokkien astuessa työmarkkinoille huoltosuhde oli erinomainen: vähän lapsia ja vanhuksia, paljon työikäisiä. Naisten työssäkäynti ja koulutusmahdollisuuksien laajentuminen lisäsivät työvoiman määrää ja nostivat tasoa. Tällaiset kasvutekijät ovat kuitenkin kertaluontoisia. Naiset voidaan vapauttaa hellan ääreltä työmarkkinoille vain kerran. Jääkaappi mullisti kotitaloudet ja elintarviketuotannon. Kun se on kerran tehty, sitä voi kehittää vain pienin askelin. Kertaluontoiset kasvutekijät jäävät tuotannon tekijöiksi ja varallisuuden ylläpitäjiksi, mutta ne eivät enää toimi kasvun moottoreina kehittyneissä maissa. Tästä seuraa, että talouskasvua on vähän, jos lainkaan. Yhteiskunnallisia ongelmia ei voi ratkaista lisäämällä resursseja. Nykyisiä on käytettävä tehokkaammin.

Pitemmässä perspektiivissä on uskottavaa, että globaalin verkostotalouden yhteen tuoma aivokapasiteetti tulee aikaansaamaan uusia läpimurtoja ja kasvutekijöitä. Niiden taloudellisia vaikutuksia saataneen kuitenkin odottaa muutamia vuosikymmeniä.

1.2 Vanha normaali ja hyvinvointivaltio 1.0

Vanha normaali muutti syvällisesti perinteisiä sosiaalisia suhteita. 1950-luvulla ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa kehittyneiden maiden väestön valtaenemmistö vaurastui siinä määrin, että biologinen selviytyminen lakkasi ole-masta päivittäinen huoli. Julkiset turvaverkot mahdollistivat toimeentulon ilman omaa panosta. Niukuuden maailmassa vuosituhansien aikana kehittyneet käsitykset moraalista, työstä ja ihmisten välisistä suhteista järkkäyivät⁶.

4 Standing, Guy: *The Precariat: The New Dangerous Class*. Bloomsbury Academic, New York 2011.

5 Cowen, Tyler: *The Great Stagnation*. Penguin Books, 2011.

6 Offer, Avner: *The Challenge of Affluence: Self-Control and Well-Being in the United States and Britain since 1950*. Oxford University Press 2006. Fukuyama, Francis: *The Great Disruption*. Profile Books, 1999.

Kun talous sallii, ihmisten ei ole pakko sietää riitaisia ja rakkaudettomia avioliittoja, alistua työnantajien mielivallalle, kunnioittaa auktoriteetteja tai ylläpitää henkilökohtaisia sosiaalisia turvaverkostoja. Kun peruselintaso on turvattu, vapaa-ajan houkuttelevuus kasvaa eivätkä monet näe syytä ylenmääräiseen ponnisteluun. Samalla kun suuret terveydelliset ja taloudelliset riskit ovat vähentyneet, turvallisuusnarkomania⁷ tarttuu entistä pienempiin riskeihin. Riskien karttaminen vähentää innovatiivista yritteliäisyyttä.

Yleinen vauraus on vähentänyt ihmisten riippuvuutta toisistaan. Klassisen liberalismien ajama individualismi pyrki vapauttamaan ihmisen valtion, uskonnon, säädyn, syntyperän, rodun ja sukupuolen rajoitteista muodostamaan omaehtoisia yhteenliittymiä, kansalaisyhteiskuntaa (civil society). Pohjoismaisen hyvinvointivaltion valtioindividualismi kuitenkin atomisoi yksilön mahdollisimman riippumattomaksi sosiaalisista suhteista⁸. Yksilö on kuin astia, johon hyväntahtoinen valtio kaataa hyvinvointia.

Monet hyvinvointivaltio 1.0:n instituutiot, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutus ja verotus, rakennettiin Vanhan normaalin aikana ja sen ehdoilla. Jatkuvaksi oletetun talouskasvun nojalla oli perusteltua rakentaa menoautomaatteja ja uskoa sosiaalisten ongelmien ratkeavan kaatamalla niiden päälle rahaa ja viranomaispalveluja. Uudessa normaalissa vanhat järjestelmät kriisiytyvät. Versio 2.0 pitää rakentaa erilaisista lähtökohdista.

1.3 Hyvinvointiyhteiskunta 2.0

Individualismi, yksilön vapautuminen, on synnyttänyt megatrendin mekanistisesta behavioraaliseen maailmaankuvaan. 1800-luvulla syntyneen mekaanisen ajattelutavan mukaan ihminen on ensisijaisesti jonkun kollektiivin jäsen. Hänen tarpeensa voidaan määrittellä objektiivisesti kollektiivin ominaispiirteiden kautta, ja ongelmiin voidaan vaikuttaa ylhäältä päin. Jos joku kuuluu nälkäisten kollektiiviin, hänelle annetaan leipää. Jos joku kuuluu sairasiin, häneen kohdistetaan toimenpiteitä. Jos joku on tietämätön, hänet laitetaan koulun penkille kuuntelemaan asiantuntijoiden puhetta. Ihmisten omilla valinnoilla oletetaan olevan vähäinen merkitys. Niitä ei oikeastaan tarvita, sillä järjestelmä takaa hyvinvoinnin, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden.

Neo-klassisessa taloustieteessä ihminen oletetaan omaa etuaan ajavaksi rationaaliseksi toimijaksi (Homo Economicus) ja yritykset voittoa maksimiviksi koneiksi. Käyttäytymistaloustiede (Behavioral economics) kuitenkin kiistää yleisen rationaalisuuden oletukset ja pyrkii tutkimaan, miten ihmiset

---

7 Eberhart, D., I trygghetsnarkomanernas land – Sverige och det nationella paniksyndromet. Mån-pocket 2007.

8 Berggren, Henrik & Lars Trädgård: Är svensken människa? Genemskap och oberoende i det nya Sverige. Nordstedts 2009.

oikeasti käyttäytyvät valintatilanteissa. Rationaalisuus on rajallista ja tarkoittaa usein fiiliksellä tehtyjen päätösten selittelyä. Useimmat eivät pyri maksimoimaan omia etujaan, vaan tyytyvät tyydyttävään ratkaisuun ja ottavat huomioon tekojensa sosiaaliset vaikutukset. Behavioraalinen lääketiede lähtee oletuksesta, että ihmiset luovat itse terveytensä mahdollisesti asiantuntijoiden avustuksella. Behavioraalinen megatrendi korostaa ihmistä vastuullisena toimijana.

Vauraita, vapaita ja sosiaalisen median yhteen tuomia yksilöitä ei voi kyykyttää ja kyykyttää kuten ennen. Koska ihmiset ovat erilaisia ja tekevät valintansa eri tavoin, kaikkiin samalla tavalla kohdistuvat sosiaalipoliittiset toimenpiteet lakkaavat tehoamasta.

1.4 Elvytys ja austerismi

Käsitys yhteiskunnasta, kriisistä ja tulevaisuudesta vaikuttaa siihen, miten Uuteen normaaliin, hidastuvaan talouskasvuun, väestörakenteen muutokseen ja huoltosuhteen heikkenemiseen suhtaudutaan. Joku tai joitakin tulkintoja on valittava.

Jos spekulatiivinen kupla riittää selitykseksi, pannaan roistot linnaan, annetaan keinottelijoiden kärsiä tappionsa, säädetään säätelyä ja sitten jatketaan taas hieman viisaampina.

Jos selitys on suhdannesykli, voidaan käyttää elvytystä aggressiivisesti. Valtion velkaantuminen ei sinänsä ole ongelma, jos elvytys lisää taloudellista toimeliaisuutta, entiselle kasvu-uralle palataan ja sitoudutaan keventämään velkataakkaa hyvinä aikoina. Jos kyseessä on jotakin muuta, velkaelvytys käy vaaralliseksi. Jos talous ei toivukaan, velkataakka käy raskaaksi ja edessä on kurjistuminen. Niinpä varovaiset painavat mieluummin jarrua ja soveltavat austerismiksi kutsuttua politiikkaa. Vähennetään julkisia menoja ja velkaantumista, jotta usko tulevaisuuteen palaisi.

Austerismi tekee kipeää ja aiheuttaa vahinkoa⁹. Menojen leikkaukset ja jopa vain menojen kasvun pysähtyminen haittaavat joidenkin saavutettuja etuja. Laskusuhdanteessa kiristäminen on keynesiläisen oppikirjan vastaista. Suhdannekuoppa syvenee kysynnän supistuessa. Elvytys olisi helpompaa, jos se olisi tehtävissä.

Elvytyksellä voi yrittää kasvattaa kulutuskysyntää tai satsataan valittuihin kohteisiin, joissa arvellaan olevan korkea vipuvaikutus. Yksi elvytysseuro tuottaa vaikkapa viisi euroa takaisin. Monissa maissa kiistatta on kohteita, joissa vipu on korkea. Sellaisiksi mainitaan tutkimus, koulutus, terveydenhuolto ja liikenneinfrastruktuuri. Kehittyvissä talouksissa satsaus näihin yleensä aikaansaa helposti todettavan tuoton. Kuolleisuuden ja sairastavuuden

---

⁹ Stuckler, David & Sanjay Basu: *Body Economic – Why austerity kills*. Basic Books 2013.

vähetessä talouteen tulee lisää työvoimaa, joka on kasvun välttämätön (joskaan ei riittävä) ehto.

Terveystaloustiede on kuitenkin kauan tietänyt, että terveysmenojen ylitäessä 1 500 USD per capita, kansanterveyden kehitys kääntyy lappeelleen. Kehittyneissä maissa terveydenhuollon kustannuksista valtaosa menee erittäin iäkkäiden potilaiden eliniän pitkittämiseen muutamalla kuukaudella. Tämä toki voi lisätä palvelujen kysyntää, mutta mitään elvyttäviä kerrannaisvaikutuksia ei ole. Vipu on korkeintaan yksi.

Koulutukseen satsaaminen on välttämätöntä maissa, joissa osaavan työvoiman puute on kasvun este. Työvoiman tarjonnan lisääntyminen nostaa työllisyyttä. Mutta opetuksen huippumaissa, kuten Suomessa ja Etelä-Koreassa, koulutusreservit ovat jo täydessä käytössä. Lisäresurssit menevät luokkakokojen pienentämiseen, palkankorotuksiin ja muihin mukavuusalueisiin, mutta on selvittämättä, miten ja millä viiveellä ne edesauttaisivat taloudellista toimeliaisuutta. Opintourien pitkittäminen ja laajentaminen aiheuttaa koulutusinflaation. Väitelleet tohtorit vievät maistereiden, nämä AMK-tutkinnon suorittaneiden, ja nämä edelleen toisen asteen koulutuksen varassa olevien työpaikat, ja pyramidin pohjalle jää kasvava syrjäytyneiden joukko.

Elvytyksen täsmällinen kohdistaminen korkean vipuvaikutuksen kohteisiin on monille hallituksille ylivoimaista. Britannian terveydenhuolto sai vuosina 2003–2007 50% lisää rahaa, mutta sillä ei ollut havaittavaa vaikutusta palvelujen saatavuuteen eikä kansanterveyteen. Intian kaltaisessa kehitysmaassa liikenneinfrastruktuurin parantaminen lyhentää kuljetuksia, vähentää logistiikkakustannuksia ja laajentaa markkinoita. Mutta Japanissa on jo vuosikymmenien ajan mätetty betonia ja asfalttia. Ei mihinkään johtava silta tuo hetkeksi rakennusalan työpaikkoja, sitten ei mitään.

Täsmäelvytyksen vaikuttavuutta on vaikea osoittaa. Poliitikka ei etene tuloksiin asti. Toteutuneista vaikutuksista ollaan mieluiten hiljaa. Demokraattisessa moniarvoisessa yhteiskunnassa valtion mahdollisuudet käyttää pakkoa rajoittuvat kapeille alueille. Niinpä politiikka on entistä enemmän narulla työntämistä: suostuttelua ja edellytysten luomista¹⁰. Määräämisen sijaan rakenteiden tulee hellävaraisesti tuuppia (nudge)¹¹ ja rohkaista ihmisiä haluttuun suuntaan.

---

10 Ringen, Stein: *A Nation of Devils. Democratic Leadership and the Problem of Obedience.* Yale University Press 2013

11 Thaler, Richard & Cas Sunstein: *Nudge: Improving decisions on health, wealth and happiness.* Penguin Books 2009.

1.5 Mikä muutos?

Hyvän sään aikana rakenteiden muuttaminen on vastenmielistä. Vanhaa joudutaan purkamaan uuden tieltä. Kriisi tarjoaa mahdollisuuden muutokselle. Muutosta ajavan tulee vastata kysymyksiin:

- Miksi ei voi jatkaa entisillä rakenteilla?
- Mitä rakenteita on muutettava?
- Mitä muutokselta odotetaan?
- Miten muutos tehdään?
- Miten muutoksen vaikutuksia mitataan?
- Mitä tehdään, jos muutos ei saa aikaan toivottuja vaikutuksia?

Rakenteellisten muutosten välttämättömyys lienee jo useimmille selvä. Huolto-suhteen heikkeneminen, valtiontalouden alijäämä, syömävelka, ja taloudellisen toimeliaisuuden hiipuminen ovat riittäviä syitä.

On muutettava niitä rakenteita, jotka vaikuttavat taloudelliseen toimeliaisuuteen, erityisesti innovatiiviseen yrittäjyyteen, julkisten menojen kasvuun, työllisyyteen ja osallisuuteen yhteiskunnassa.

Vain pieni osa ihmisistä kykenee, uskaltaa tai voi toivoa onnistuvansa innovatiivisena yrittäjänä. Koulutuksen ja TEKES -tukien lisääminen ei voi tehdä valtaosasta nuorisoa kansainvälisiä menestyjiä, jotka rahoittaisivat muiden elintason. Kestävä kulutustaso edellyttää enemmän työtä, kaikenlaista työtä, muutakin kuin huipputuottavaa. Miten työmarkkinoita voisi tuupata tähän suuntaan?

Hyvinvointiyhteiskunta 2.0

MARKO HAMILO

Haaga-Helian journalismin opiskelijoiden verkkolehti Tuima.fi kertoi lokakuun alussa 26-vuotiasta Tatusta, jota ei kiinnosta työnteko eikä opiskelu. ”Pelkääntään ilmoittautuminen työnhakijaksi takaa Tatun mukaan täyden toimeentulotuen. Miksi Tatu muuttaisi elämäntapaansa, jos nykyiselläänkin pärjää hyvin”, lehti kysyy.

Punavuoreessa yksiössä asuva Tatu saa Helsingin kaupungilta toimeentulotukea ja Kelalta asumistukea yhteensä lähes 1 100 euroa, lehti kirjoittaa.

Tatu ei lehden mukaan ole koskaan ollut sosiaalitoimiston järjestämässä koulutuksessa eikä ottanut vastaan työvoimatoimiston tarjoamaa työtä. Tuet pysyvät kuitenkin samana.

”Riittää, että teet jotain tuen eteen. Ilmoittaudut kurssille, sitten ne katsovat sosiaalitoimistosta, että se on ilmoittautunut, eli tukea ei tarvitse laskea. Sitten et vain ikinä mene sinne kurssille.”

Tatu ilmoittautuu välillä työnhakijaksi, mutta kieltäytyy sitten kaikista töistä. Jos tuet yhtäkkiä laskisivat radikaalisti, ei Tatulle ensimmäiseksi tulisi mieleen mennä töihin.

”Yrittäisin jotenkin vetkutella sen tilanteen niin kuin olen tähänkin saakka vetkutellut.”

2 Hyvinvointivaltion epäonnistuminen

Miten suomalaisesta hyvinvointivaltiosta on vuosikymmenien mittaan kehittynyt tällainen raha-automaatti, jota Tatun kaltaiset työnvieroksuajat pystyvät käyttämään hyväkseen miten haluavat? Kuinka kauan järjestelmä ylipäättään pystyy pystyssä vain sen varassa, että useimmat suomalaisnuoret onneksi ovat vielä sitoutuneet protestanttiseen työetiikkaan?

Tatun kaltaisia pinnareita on yhteiskunnassamme onneksi vähän. Sosiaalivaltioomme on tullut muitakin kummallisia piirteitä, joita kukaan ei varmaankaan tarkoituksella ole siihen suunnitellut.

Siinä missä monet hyväksyvät ainakin jossakin määrin tulojen tasoittamisen verojen ja tulonsiirtojen avulla, opintotuki on tukimuoto, jota pääasiassa työntekijät rahoittavat suurimmalta osin hyvätuloisten perheiden lapsille, joista valmistumisen jälkeen tulee useimmiten itse hyvätulaisia.

Toimeentulotukea saava rikoksen uhri usein käytännössä menettää saamansa vahingonkorvaukset kokonaan, koska ne vähentävät toimeentulotukea.

Jotta ymmärtäisimme, mikä hyvinvointivaltiossa on mennyt pieleen, on mentävä sen alkulähteille. Korjausehdotus tulee kirjoituksen loppupuolella.

Tarkastelu rajautuu tulonsiirtoihin. Julkisesti rahoitetut hyvinvointipalvelut ovat oma lukunsa, jota ei käsitellä tässä raportissa.

2.1 60-luvun sosiaalipolitiikasta nykyaikaan

Ruotsissa sosiaalidemokraattien pitkäaikainen pääministeri Per Albin Hansson uudelleenmääritteli jo vuonna 1928 alkujaan konservatiivien käyttämän termin kansankoti tarkoittamaan hyvinvointiyhteiskuntaa, johon tarvitaan sosiaalipolitiikkaa, kuten yleinen sairausvakuutus, lapsilisät, työeläkejärjestelmä ja peruskoulu.

Suomessa samantyyppisenä hyvinvointivaltion perustavana ohjelmanjulistuksena voidaan pitää Alkon johtajan Pekka Kuusen vuonna 1961 julkaistua pamflettia *60-luvun sosiaalipolitiikka*.^[1] ”Mistä löytyisi uusi Pekka Kuusi”, kyseli Helsingin Sanomien politiikan toimituksen esimies Marko Junkkari syyskuussa^[2].

Junkkarin mukaan Kuusen pamfletin keskeinen viesti oli ”uusi käsitys sosiaalipolitiikan ja talouden suhteesta. Siihen asti sosiaalipolitiikkaa oli pidetty lähinnä taloudellisenä rasiitteena. Kuusen mukaan hyvinvointivaltio päinvastoin edistää talouskasvua.”

Libera ottaa Junkkarin haasteen vastaan, ja päivittää tässä raportissa esitellyllä mallilla sosiaaliset tulonsiirrot 2010-luvulle. Ajattelutapa on sama kuin Kuusella 52 vuotta aiemmin. Ensinnäkin on tehtävä yhteiskunta-analyysi, ja vasta sitten kehitetään sosiaalipolitiittiset keinot tukemaan valittua yhteiskuntapolitiikkaa.

Kuusen yhteiskunta-analyysin ydin oli, että Suomi hukkaa voimavarojaan huonosti tuottavaan työhön ja auringonlaskun elinkeinoihin. ”Ellemme mieli ennen pitkää jäädä halpaa työvoimaa ja halpoja raaka-aineita tuottavaksi hakaaksi rikkaan Ruotsin ja nousevan Neuvostoliiton välille, meidän on keskitettävä kaikki voimamme taloudellisen kasvun jouduttamiseen.” (s. 91)

Kuusen mukaan oli mahdollista vauhdittaa talouskasvua ja siten hyvinvointia lisäämällä työn tuottavuutta. Kasvun avain oli teollistaminen. Maa- ja metsätaloudessa oli 350 000 liikatyöntekijää, jotka piti saada teollisiin ja palveluammatteihin.

Kuusi tiesi, että tällaiset rakennemuutokset aiheuttavat ainakin ajoittaista työttömyyttä. Siksi tarvittiin työttömyysvakuutus. ”Jos ... yhteiskunta takaa työtä vaille jääneille kansalaisille olennaisen osan heidän ansionmenetyksistään, tällöin työvoimapolitiikka ja investointipolitiikka voidaan todella vapaasti ohjata kansantalouden tavoiteltua kokonaiskehitystä palvelemaan.” (s. 128)

Vastaavasti tarvittiin koulutuspolitiikkaa nostamaan työn tuottavuutta ja asuntopolitiikkaa, jotta työvoima saataisiin sinne, missä työpaikatkin ovat.

Pamfletissa kuvattu 60-luvun sosiaalipolitiikka toteutui ja toimi suhteellisen hyvin 1990-luvun alun talouskriisiin asti.

2.2 Pula halpatyöpaikoista

Vihreä taloustieteilijä Osmo Soininvaara analysoi kirjassaan Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi ^[3] hyvinvointivaltiota, jonka rakenteet eivät enää edistäneet 1960-luvun sosiaalipolitiikan tapaan talouskasvua, vaan päinvastoin ylläpitivät työttömyyttä.

Jos Kuusi ajatteli, että vain teollistaminen voi synnyttää talouskasvua, Soininvaara näki, että vain palvelut voivat työllistää. Teollisuutta tietysti tarvitaan edelleen, mutta teollisuusrobottien aikana se vain ei työllistä kuten ennen. Monissa muissa maissa teollisuutta paikkaamaan on kehittynyt kasvava yksityisten palvelujen sektori, mutta Suomi on jäänyt palvelukulttuurin kehitysmaaksi.

Yksityisten palvelujen kanssa kilpailee itse tekeminen. Kannattaako ostaa siivouspalveluita vai siivota itse? Käydäkö ravintolassa vai laittaako itse ruokaa?

Näkökulma: Verokiila tappaa yksityiset palvelut

Kuinka monta tuntia keskiluokkaisen henkilön pitää tehdä enemmän töitä, jotta hän voi ostaa tunnin työpanoksen palveluyrittäjältä?

Esimerkiksi lääkäreillä on usein mahdollista tehdä keikkaa lääkäriasemalla päätyönsä ohella, ja moni pitää sitä mielekkäämpänä kuin kotitöitä. Kansantalouden kannalta olisikin tehokkainta, että lääkärien kaltaiset hyvin koulutetut ihmiset tekevät sitä mitä parhaiten osaavat.

Oletetaan, että palveluyrittäjä on vähän alle keskituloinen, jolloin hänen on maksettava tuloveroa 30 prosenttia. Saadakseen 100 euroa käteen hänen on saatava 143 euron bruttopalkka. Työnantajan sivukulut ovat 23 prosenttia eli 33 euroa ja palvelufirman työ kustannukset yhteensä 176 euroa. Työkustannuksen lisäksi yrittäjän pitää periä 24 prosentin arvonlisävero. Palvelun arvonlisäverollinen hinta on siten 218 euroa.

Jotta lääkäri voisi saada käteen tuon 218 euroa, hänen on ansaittava lähes tuplasti sen verran. Lisätulojen veroprosentti oli vuonna 2013 ylempään keskiluokan tulohaarukassa 3 440–6 000 euroa 49,3. Lääkäriin olisi siis saatava bruttona 430 euroa, jotta hänen palkkaamansa henkilö saisi käteen 100 euroa. Keskituloisen 2 720–3 360 euroa ansaitsevan olisi 45,6 prosentin marginaaliverolla ansaittava 401 euroa.¹²

Jos palkattavan henkilön tulotaso on vaatimaton, selvästi alle 2 000 euroa kuussa, ja palkkaajakin on alle 3 440 euroa kuussa ansaitseva keskituloinen, vaadittava bruttopalkka on lähempänä 350 euroa.

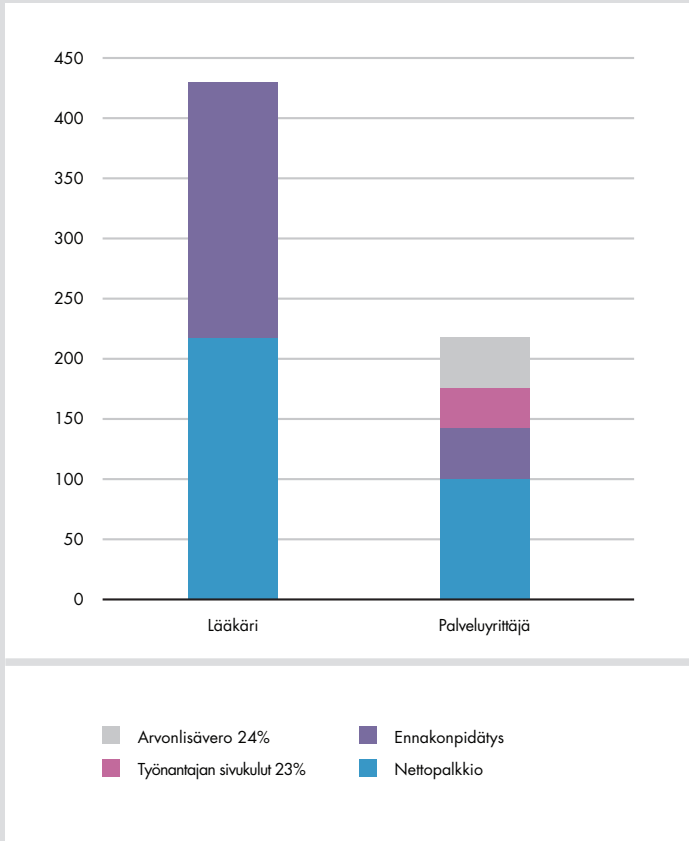
Tämä niin sanottu verokiila tekee yksityiset palvelut hyvin kannattamattomiksi varsinkin Suomessa, jossa tuloerot ovat pienet. Vaikka työpanoksen ostavan lääkärin tuntipalkka olisi kaksi kertaa suurempi kuin palkattavan siivoojan tai lastenhoitajan, lääkärin pitäisi tehdä lääkäriasemalla kaksi tuntia töitä palkataksaan siivoojan tai lastenhoitajan yhdeksi tunniksi. Työ jää teettämättä tai se tehdään ilman verokorttia.

---

12 <http://www.veronmaksajat.fi/fi-FL/tutkimukset/jatilastot/tuloverotus/palkansaajanveroprosentit2013/>
Rajaveroasteen laskelmat sisältävät valtion tuloveron, keskimääräisen kunnallisveron ja kirkollisveron, Yle-veron, alle 53-vuotiaan työeläkevakuutusmaksun, työttömyysvakuutusmaksun, sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun sekä viran puolesta tehtävät vähennykset. Näihin kuuluvat kunnallisverotuksen perusvähennys ja ansiotulovähennys, tulonhankkimisvähennys sekä työtulovähennys. Vuositulo saadaan kertomalla kuukausipalkka 12,5 (sisältää lomarahat).

KUVA 1 ESIMERKKI VEROKIILASTA: LÄÄKÄRI TARVITSEE 430 EURON BRUTTO-PALKKION MAKSAAKSEEN 100 EURON NETTOPALKKION PALVELUYRITTÄJÄLLE

Monet hyvinvointivaltion rakenteet suosivat itse tekemistä palvelujen sijaan. Korkea veroaste leventää palveluiden verollisen hinnan ja työntekijän käteen jäävän palkan välistä verokiilaa. Jos akateeminen tienaa ylitöillä sataa lisää, siitä jää verojen jälkeen noin 50 euroa. Jos sillä haluaa ostaa esimerkiksi siivouspalveluita, on vielä tilitettävä valtiolle arvonlisävero ja tulovero siivoojan palkasta sekä työnantajan ja työntekijän eläkemaksut.

Lopputuloksena on joko niin kallis palvelu, että akateemisen kannattaa mieluummin siivota kotinsa itse, tai siivoojalle niin pieni tuntipalkka, ettei siivoojaa voi työehtosopimusten mukaan siihen hintaan työllistää. Yrittäjänä siivooja voisi myydä palveluitaan haluamaansa hintaan, mutta miksi vaivautua, jos samaan tulotasoon pääsee yhteiskunnan tukienkin varassa tekemättä mitään?

Se, että hyvinvointivaltion rakenteet syrjivät heikosti tuottavaa työtä ja hinnoittelevat ne ulos markkinoilta, ei ole sattumaa. Sehän oli Pekka Kuusen tarkoituskin. Yhteiskuntapolitiikan tavoite oli talouskasvu, joka perustui siihen, että ihmiset saadaan pois heikosti tuottavasta työstä tuottavampiin teollisuustöihin. Tavoite toteutui vähän liiankin hyvin.

Perusasteen työpaikkojen määrä on 1980-luvun loppuun verrattuna romahtanut, käy ilmi tutkija Pekka Myrskylän artikkelista Tilastokeskuksen Tieto & trendit -lehdessä ^[4]. Työpaikkojen kokonaismäärä kansantaloudessa ei ole 1980-luvun loppuun verrattuna pienentynyt. Keskiasteen työpaikat ovat lisääntyneet 200 000:lla, ja korkeimman asteen paikkojen määrä on kaksinkertaistunut.

”Peruskoulupohjaisia työpaikkoja on kuitenkin kadonnut yli puoli miljoonaa. Ottajia olisi edelleen. Reilusta 300 000 perusasteen työpaikasta kilpailee yli miljoona hakijaa.

Pelkän peruskoulun käyneitä työikäisiä suomalaisia on puoli miljoonaa, ja lisäksi perusasteen paikkoja etsii 340 000 töissä olevaa ja opiskelijaa, 250 000 maahanmuuttajaa ja 60 000–70 000 Suomessa tilapäisesti työskentelevää ulkomaalaista.”

Jos koulutuksen lisääminen olisi yksinkertainen ratkaisu tähän ongelmaan, pulma olisi jo ratkaistu. Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan ole yhtä koulutettavia. Peruskoulu ja yliopistolaitoksen laajentaminen ovat jo hyödyntäneet sen lahjakkuuspotentiaalin, joka Pekka Kuusen aikaan oli vielä suurelta osin hyödyntämättä.

On siis helppo yhtyä näkemykseen, johon Soininvaarakin päätyi jo lähes 20 vuotta sitten. Työntekijöiden tuottavuuserot ovat kasvaneet, ja vähän osavasta väestä on työmarkkinoilla pysyvästi ylitarjontaa. Vähänsinkin työpanos kannattaa käyttää, ja sitä varten on työn hinnan mukauduttava.

Yhdysvalloissa työttömyysprosentti on matala, mutta köyhät joutuvat pahimmillaan tekemään useita pienipalkkaisia töitä, eivätkä silti oikein tahdo tulla toimeen. Hyvinvointivaltioissa pienipalkkaiset työt taas on tehty työnantajalle mahdottomiksi minimipalkoilla ja muulla sääntelyllä, tai sitten työn tekijälle kannattamattomiksi sillä, että sosiaaliturva takaa saman tulotason ilman että tarvitsee tehdä mitään. Ne, jotka eivät voi ansaita elantoaan työnteolla, siirtyvät eurooppalaisessa mallissa kokonaan yhteiskunnan tuen varassa eläviksi.

Nykymuotoinen jäykkä työmarkkinajärjestelmä on myös synnyttänyt vuokratyön markkinat, joiden avulla työmarkkinoille saadaan edes hieman tarvittavaa joustoa. Käytännössä se merkitsee tulonsiirtoa alemmalta keskiluokalta vuokranvälitysfirmoille.

3 ”Työstä palkka, jolla elää”?

Entäpä jos yksilö voisi saada osan elannostaan ansiotuloista ja osan yhteiskunnan tuista? Tällaiset välimuodot eivät toimineet silloin, kun Soininvaara laman keskellä yritti hyvinvointivaltiota pelastaa, eivätkä ne toimi nytkään. Soininvaaran mielestä käytäntö vaati remonttia, ja Liberan mielestä se vaatii remonttia edelleen.

Pohjoismaisen hyvinvointimallin säilyttäjät ovat kuitenkin usein vedonneet periaatteeseen, jonka mukaan ”työstä on saatava sellainen palkka, jolla elää”.

Hyvinvointivaltion ja palkansaajien edun nimissä tietysti voi tehdä – ja on tehtykin – yleissitovien työehtosopimusten tai minimipalkkalain avulla työntekijälle mahdottomaksi sopia työnantajan kanssa pienemmästä palkasta kuin sellaisesta, jolla lainsäätäjän mukaan voi säädylisesti elää. Kukaan ei kuitenkaan voi pakottaa työnantajaa palkkaamaan työnhakijaa, jonka työpanoksen arvo jää työnantajalle tätä minimipalkkaa alemmas. Lopputuloksena on työttömyys.

Suomessa on kuitenkin lisääntynyt ymmärrys sitä kohtaan, että Suomesakin on oltava keinoja, joilla voidaan työllistää myös niitä henkilöitä, joiden työn tuottavuus jää alle työehtosopimusten minimissään määräämän kustannustason.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän varapuheenjohtajat Arto Satonen ja Outi Mäkelä sanoivat Talouselämässä ^[5] syyskuussa, että tämä ”on mahdollista toteuttaa sovittamalla sosiaaliturvaa ja palkkatuloa yhteen”.

”Yksi esimerkki tästä on juuri hallituksen tekemä päätös etuoikeutetusta tulosta, joka mahdollistaa työttömälle 300 euron suojaosuuden.” Suojaosuudella tarkoitetaan summaa, jonka työtön voisi ansaita menettämättä työttömyysturvaa.

Jos ajatus sosiaaliturvan ja palkkatulojen yhdistämisen siunauksellisuudesta sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta alkaakin vihdoin – kaksi vuosikymmentä sen jälkeen kun asiaan olisi jo pitänyt puuttua – tulla poliittisesti yleisesti hyväksytyksi, keinoista ei ole minkäänlaista konsensusta.

3.1 Perustulo

Satosen ja Mäkelän kommentit ovat Talouselämän jutusta, joka käsitteli Björn Wahlroosin syyskuussa esille tuomaa ajatusta perustulosta. Sen Mäkelä ja Satonen tyrmäsivät, koska se ”antaisi yhteiskuntamoraalisesti väärän viestin.”

Mäkelän ja Satosen mukaan Suomen menestys on perustunut luterilaiseen työn etiikkaan, jossa jokaisella on työtä tekemällä velvollisuus kantaa vastuu itsestään ja läheisistään.

”Yhteiskunnan apu tulee mukaan silloin, kun tähän ei kykene esimerkiksi sairauden, ikääntymisen tai työttömyyden takia. Siirtyminen syyperusteisesta sosiaaliturvasta perustuloon tekisi ilman syytä yhteiskunnan tuella elämisestä hyväksyttävää.”

Wahlroosin ehdottama perustulo oli myös osa Soininvaaran hyvinvointivaltion eloonjäämisoppia. Sen idea on yksinkertainen. Aiemmin työttömyyskorvauksen ja palkan välisen eron pienuus ei ollut suurikaan ongelma, koska työvoimatoimistoilla oli tarjota jotakin työtä, joka työttömän työnhakijan oli pakko ottaa vastaan. Nyt työn vastaanottopakko on tosiasiallisesti lakannut olemasta, ja työttömyysturvasta on tullut käytännössä kansalaispalkka.

Perustulo tai sitä käytännössä vastaava negatiivinen tulovero on klassisena liberaalina tunnetun Milton Friedmanin idea. Siinä määritellään tietty verotettavan tulon alaraja. Jos ansaitsee sitä enemmän, joutuu maksamaan veroa nykyiseen tapaan. Jos tulot jäävät rajan alle, saa yhteiskunnalta automaattisesti tulotukea, ”negatiivista veroa”, joka ei ole syyperusteinen. Toisin sanoen se ei edellytä, että olisi työmarkkinoiden käytettävissä, valmiina ottamaan vastaan työn jonka työvoimatoimisto osoittaa.

Perustulo on matemaattisesti negatiivisen tuloveron kanssa täysin samanlainen, mutta siinä jokaiselle täysi-ikäiselle maksetaan automaattisesti ja ilman syyperustetta kuukausittain tietty summa, perustulo. Kaikki sen päälle ansaitut eurot olisivat verotettavia samalla tuloveroprosentilla. Useimpien ihmisten käteenjäävät tulot eivät uudistuksen jäljiltä juuri muuttuisi. Pienituloisille tulisi kuitenkin voimakas kannustin hankkia lisätuloja.

Perustuloa kutsuttiin 1980-luvulla kansalaispalkaksi. Se oli silloisen nousukauden yltäkylläisyydessä länsimaiselle elämäntavalle vaihtoehtoja etsineen vasemmistovihreän liikkeen lempilapsi, jonka tarkoitus oli ennemminkin

mahdollistaa vapautuminen palkkatyön orjuudesta kuin kannustaa yksilöä ottamaan edes matalapalkkaista työtä vastaan.

Soininvaaran talouskriisin ja massatyöttömyyden keskellä esittämä osittainen perustulomalli lähti siitä, että perustulon avulla vajaatyöllisyys olisi yksilölle täystyöttömyyttä parempi vaihtoehto. Perustulo olisi ollut niin pieni, että sen lisäksi olisi pitänyt säilyttää tarveharkintainen toimeentulotuki sekä syyperusteinen työttömyystuki.

Perustulomallit ovat herättäneet ainakin jonkinasteista kiinnostusta oikeastaan kaikissa puolueissa, varsinkin vihreissä. Kiinnostukseen lienee syynä se, että perustulo perustuu oikeaan diagnoosiin. Omat ansiotulot ja yhteiskunnan tuki pitäisi olla mahdollista yhdistää niin, että työn vastaanottaminen kannattaa aina. Syy siihen, ettei perustulo ole kuitenkaan saavuttanut laajempaa kannatusta on taas se, että perustulo on väärä lääke. Tämän huomaa, kun yrittää mitoittaa perustulon niin, että se olisi samaan aikaan tarpeeksi kannustava, muttei liian kallis.

Jos perustulo on kovin pieni, jokainen vähänkään työkykyinen pyrkii hankkimaan sen päälle ansiotuloja, mutta niille, jotka eivät kuitenkaan onnistu työllistymään, perustulo olisi liian kova. Jos taas perustulo olisi riittävän antelias, jotta heikko-osainenkin voisi sen varassa elää ihmisarvoista elämää, se mahdollistaisi työtä vieroksuvalle leppoisan elämän yhteiskunnan tuen varassa.

Varsinkin jos perustulon saisi automaattisesti tilille ilman, että sen saamista varten tarvitsisi edes näyttäytyä sosiaalitoimistossa, työvoimatoimistossa tai Kelassa, voisi pienenkin perustulon varassa elää mukavasti vaikka Virossa, Espanjassa tai Thaimaassa – jos vain kirjat olisivat nimellisesti Suomessa.

3.2 Lainaa rahan sijaan

Soininvaaran Hyvinvointivaltion eloonjäämisopissa oli myös toinen mullistava innovaatio. Soininvaara tosin itsekin arvasi, että se ei välttämättä ole poliittisesti realistinen – ja oli siinä oikeassa. Hän ei kehitellyt ideaa enää seuraavassa kirjassaan Täystyöllisyyteen ilman köyhyyttä, vaan hylkäsi sen vähin äänin.

Soininvaaran mullistava ehdotus oli, että ansiosidonnaisen työttömyyskorvauksen sijasta työttömäksi jäänyt voisi saada matalakorkoista tai korotonta lainaa. Jos työtön pääsee takaisin töihin tai muuten saisi tuloja, lainaa perittäisiin takaisin verotuksen yhteydessä. Tällöin henkilökohtainen veroprosentti olisi joitakin prosenttiyksikköjä tavanomaista suurempi niin kauan, kun maksamatonta lainaa on jäljellä.

Jos ihmisellä olisi vielä kuolleessaan maksamatonta työllisyyslainaa jäljellä, se voitaisiin periä jäljellä olevasta omaisuudesta jonkinlaista kohtuutta noudattaen – lapsille voisi taata perinnön lakiosan eikä leskeä häädettäisi koto-

aan. Valtiollekin tulisi jonkin verran luottotappioita, jos omaisuus ei riittäisi lainan takaisinmaksuun.

Järjestelmällä olisi Soininvaaran mielestä monia hyviä puolia. Työttömyyslaina olisi riittävän suuri, joten se ei ajaisi ketään leipäjonoihin. Työttömän kannattaisi aina ottaa työtä huonostikin palkattua työtä vastaan: vaikka käteen ei jäisi rahaa yhtään enemmän, velkaantuminen lakkaisi.

Veronmaksajille järjestelmä olisi paljon nykyistä halvempi, koska kuluja tulisi vain koroista ja luottotappioista. Lisäksi tarve vahtia työttömyysturvan väärinkäyttöä pienenesi, koska laina ei ole järin suuri etu. Kontrollin voisi kohdistaa lähinnä niihin, joiden lainasaldo uhkaa nousta niin suureksi, että takaisinmaksu vaikuttaa epätodennäköiseltä.

Tämän raportin kirjoittajat uskovat, että aika olisi vihdoinkin kypsä sille, että työttömyysturva ja monet muutkin nykyiset syyperusteiset tulonsiirrot olisi syytä myöntää ”ilmaisen rahan” sijaan lainoina. Tällaisia tukimuotoja olisivat ainakin toimeentulotuki ja opintotuki. Tässä raportissa esitetään pohdittavaksi malli, jossa myös eläkejärjestelmä pitkän siirtymäajan puitteissa integroitaisiin osaksi samaa kokonaisuutta. Jokaisella kansalaisella olisi tili, josta voisi tarpeen tullen nostaa rahaa, ja sille samalle tilille myös säästettäisiin vanhuutta varten.

Erlaisten mallien teknisiä yksityiskohtia tärkeämpää on ymmärtää lainamuotoisen, henkilökohtaisiin tileihin perustuvan sosiaaliturvan periaatteet. Malli hahmottuu lopulliseen muotoonsa tietysti vasta pitkän poliittisen prosessin kautta, mutta muutoksen työtä ja yrittäjyyttä kannustavamman tulonsiirtojärjestelmän suuntaan voi aloittaa vaikka opintotuesta.

3.3 Opintotuki

Opintotukea on kehitetty viime vuosikymmeninä väärään suuntaan. Opintorahan, jota ei tarvitse maksaa takaisin, osuus on kasvanut opintolainan kustannuksella. Monet opiskelijat suhtautuvat valtion takaamaan markkinakorkoiseen opintolainaan hyvin epäilevästi, ja menevät mieluummin töihin kuin opiskelevat kokoaikaisesti opintolainan varassa.

Opiskelijat ovat ymmärrettävästi huolissaan siitä, saavatko he valmistuttuaan koskaan sellaista palkkaa, että he pystyvät maksamaan lainan takaisin. Uusi opintolainan malli voisi kuitenkin olla sellainen, jossa henkilökohtainen veroprosentti nousisi ja lainan takaisinmaksu yhteiskunnalle alkaisi vasta tietyn, indeksiin sidotun kynnyspalkan ylityttyä. Ellei esimerkiksi humanisti koskaan pääsisi tähän tulotasoon, hänen ei tarvitsisi maksaa lainaa takaisin. Tilanne vastaisi silloin hänen kohdaltaan täysin nykyistä opintorahaa.

3.4 Tulontasaus

Lainamuotoinen sosiaaliturva voi myös kuulostaa monen korviin hyvin oikeistolaiselta. Tulontasaushan vähenee, kun tulonsiirrot korvataan lainoilla!

Moni elää siinä harhakuvitelmassa, että nykyinen sosiaalivaltio olisi jonkinlainen institutionalisoitu Robin Hood, joka ottaa rikkailta ja antaa köyhille. Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki on hyvä esimerkki. Sen rahoittavat kaikki palkansaajat pienituloiset mukaanlukien verotuksen muodossa, mutta saamapuolella on lähinnä hyväosaisten perheiden lapsia, joista valtaosa nousee valmistuttuaan ylimpiin tuloluokkiin.

Tällaisten ”käänteisten Robin Hood -tulonsiirtojen” ohella suuri osa nykyisestä sosiaaliturvajärjestelmästä on rahan siirtelyä keskiluokan sisällä elämänvaiheiden välillä. Tietyissä elämänvaiheissa ollaan useammin nettomaksajia, toisissa taas nettosaajia. Vaikka hyvinvointivaltion rahoittava keskiluokka joutuu harvoin turvautumaan toimeentulotukeen tai työmarkkinatukeen, sekin nauttii aika ajoin ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta ja esimerkiksi lapsilisistä.

Tulonjaosta puhuttaessa viitataan yleensä kansalaisten tai kotitalouksien vuosituloihin, kirjoittaa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimusohjaaja Niku Määttänen ^[6].

”Esimerkiksi yleisimmin käytetty köyhyysmittari kertoo, kuinka monen kotitalouden käytettävissä olevat vuositulot ovat alle 60 prosenttia vuositulojen mediaanista. Myös erilaisten vero- tai sosiaaliturvauudistusten tulonjakovaikutuksia arvioidaan yleensä juuri vuositulojen perusteella.

Ihmisten vuotuiset tulot kuitenkin vaihtelevat usein valtavasti yli elinkaaren ja ihmiset voivat reagoida tulojen vaihteluun säästämällä, lainaamalla ja purkamalla varallisuuttaan. Siksi vuosituloihin perustuva tarkastelu antaa Määttäsen mielestä puutteellisen kuvan taloudellisen hyvinvoinnin jakautumisesta.

”Taloudellinen hyvinvointi perustuu pikemminkin elinkaarituloihin, eli ihmisten koko elinkaaren aikana saamiin tuloihin. Siksi tulonjakoasioita kannattaisi miettiä nykyistä useammin elinkaarinäkökulmasta.”

Taloustieteellisissä malleissa voidaan arvioida, miten käytettävissä olevien elinkaaritulojen jakauma muuttuisi, kun verotuksen ja sosiaaliturvan sääntöjä muutetaan.

”Tyypillinen tulos tällaisista malleista on, että kokonaisuutena verot ja tulonsiirrot tasoittavat elinkaarituloja paljon vähemmän kuin vuosituloja”, Määttänen kirjoittaa.

Tulonsiirtojen muuttaminen lainoiksi ei siksi kaikissa tapauksissa vähentäisi tulontasausta lainkaan. Uudistus kuitenkin kannustaisi nykyjärjestelmää

paremmin työntekoon, yrittämiseen, opiskeluun ja säästämiseen, kun yksilö tietää, että tukirahat on joskus maksettava omalta henkilökohtaiselta tililtä pois.

Elinkaarten sisäisten tulonsiirtojen ohella on toki olemassa elinkaarten välistä tulontasausta. Paitsi progressiivinen verotus, myös tasavero toteuttaa tätä periaatetta. Perustulolla olisi tämä ominaisuus. Sellaiset tukimuodot, jotka koko elämän mittaisessa tarkastelussa tasaavat tuloja hyvätuloisilta pienituloisille, voidaan aivan hyvin säilyttää, jos tulontasausta pidetään yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä tavoitteena.

Käytännössä lapsilisätkin ovat suureksi osaksi vain rahan pyörittämistä tyyppillisiltä kaksilapsisilta perheiltä toisille kaksilapsisille perheille. Osin lapsilisät ovat elinkaaren sisäinen tulonsiirto: se maksetaan itselle lapsettomien elinvuosien aikana verotuksen kautta. Vain osaksi lapsilisät ovat tulonsiirto lapsettomilta lapsiperheille.

Tässä ei esitetä lapsilisistä luopumista tai niiden muuttamista lainamuotoiseksi. Esimerkin tarkoitus on vain kiinnittää lukijan huomio siihen, kuinka helposti harhaudumme pitämään hyvinvointivaltiota jonkinlaisena turvaverkkona silloinkin, kun se vain palauttaa lapsiperheelle sen satsan, jonka se on samalta perheeltä juuri verottanut. Kuusen 60-luvun sosiaalipolitiikan idea ei todellakaan ollut tällainen pajatso.

3.5 Toimeentulotuki

Erityisen vääristäväksi sosiaaliturvan muodoksi on kehittynyt kunnan myöntämä toimeentulotuki. Työttömyyspäivärahan kannustavuutta on lisätty niin sanotulla sovitellulla päivärahalta, joka takaa sen, että jokaisesta lisäeurosta jää jotakin käteen. Sen sijaan viimesijaiseksi turvaksi tarkoitettu tarveharkintainen toimeentulotuki vie viimeisetkin työhalut. Tuki lasketaan asiakkaan välttämättömien menojen mukaan niin, että tukea maksetaan se määrä, jolla asiakkaan tukeen oikeuttavat menot ylittävät hänen tulonsa ja varansa.

Toimeentulotuen muuttaminen lainaksi sopisi ensinnäkin tämän tukimuodon alkuperäiseen ideaan: se auttaa pahimman ajan yli. Jotta yksilölle ei syntyisi liiallista houkutusta ottaa toimeentulotukea vastaan, tuen pitäisi olla lainaa.

Käytännössä toimeentulotuesta on tullut monen ptkäaikaistyöttömän perusturva. Jos on oikeutettu toimeentulotukeen, ei kannata ottaa pienipalkkaista työtä tai lyhyitä työkeikkoja vastaan. Jos pitkäaikaistyötön ottaisi jatkuvasti toimeentulolainaa, on ilmeistä, että ajan mittaan lainamäärä kasvaisi niin suureksi, ettei hän tulisi sitä koskaan maksamaan takaisin. Siksi on tärkeää, että myös työmarkkinat saadaan toimimaan niin, että tukien ja palkkatulojen yhdistäminen on mahdollista.

Toimeentulotukea myönnettäessä otetaan myös huomioon hakijan helposti realisoitava omaisuus. Esimerkiksi vakituista asuntoa ei kuitenkaan oteta huomioon omaisuutena. Käytäntö syrjii niitä, joilla on säästöjä muissa sijoitusinstrumenteissa kuin omassa asunnossa. Toimeentulolainaa myönnettäessä omaisuuden realisointivaatimuksen ei tarvitsisi olla näin tiukka eikä sen tarvitsisi asettaa omistus- ja vuokra-asujia eri asemaan.

Perversseimpiä toimeentulotuen logiikan piirteitä on, että rikoksen uhrin saama vahingonkorvaus vähentää toimeentulotukea niin, että käytännössä korvauksesta ei hyödy mitään. Toimeentulolainan kohdalla vastaavaa ongelmaa ei olisi. Korvauksen saaja menettäisi vain halpakorkoisen lainan, ei sen enempää.

4 Yrittäjät ja pätkätyöläiset

Yrittäjällä on nykyjärjestelmässä heikompi sosiaaliturva kuin palkansaajalla. Yrittäjä voi toki saada työttömyyspäivärahaa, jos yritystoiminta on todistettavasti loppunut konkurssin, yrityksen tai oman omistusosuuden myynnin kautta. Yleistyvää itsensätyöllistäminen on kuitenkin aivan toisenlaista yrittäjyyttä kuin mihin nykyinen työttömyysturvamme on luotu. Keikkoja tekeväälle freelance-rille tai pätkätoitää työsuhteessa tekeväälle nykyinen sosiaaliturvamalli on onneton. Sen sijaan pienen perustulon ja sitä täydentävän lainaturvan yhdistelmä ylläpitäisi toimeentuloa ne kuukaudet, kun tilauksia ei ole, mutta kannustaisi hankkimaan niitä aina kun mahdollista.

4.1 Progressiivinen holhous

Hyvinvointivaltiosta on monien liberaalien mielestä tullut kansalaisiaan käyttävä holhousvaltio, joka tietää kansalaisiaan paremmin, mikä heille on hyväksi. Yksi perustulon puolesta käytetty argumentti onkin, että se luottaa nykyistä järjestelmää enemmän yksilön omaan pyrkimykseen ottaa vastuu taloudenpidostaan. Joissakin ehkä hieman utooppisissa perustulomalleissa katsotaan että työttömyysturvasta ja toimeentulotuesta voidaan luopua kokonaan, jolloin työvoimaviranomaisten ja sosiaalityöntekijöiden ei tarvitsisi jatkuvasti valvoa ja tarveharkita, onko tuen saaja tosiasiallisesti työmarkkinoiden käytettävissä ja toimeentulotuen tarpeessa.

Näin antelias perustulo kuitenkin mahdollistaisi yhteiskunnan elätettäväksi jäämisen. Eikä ole ihan sanan varsinaisessa merkityksessä se, että yhteiskunta rajoittaa yksilön valinnanvapautta käyttämään niitä rahoja, joita hän ei ole itse ansainnut, vaan saanut yhteiskunnalta.

Paras ratkaisu olisikin muun muassa Henri Heikkisen ja Antti Vesalan kirjassaan *Elämää hyvinvointivaltiossa* ^[7] esittämä ajatus progressiivisesta hol-

houksesta, jossa yksilön elämään puututaan vasta sitten, jos hän ei näytä itse kantavan vastuuta asioistaan.

Esimerkiksi perustulon voisi toteuttaa niin, ettei sen varaan voisi jättäytyä pitkäksi aikaa. Perustulon tarkoituksena on tukea niitä, jotka eivät pysty elättämään itseään kokonaan omilla ansiotuloillaan, ei suinkaan mahdollistaa passiivista elämäntapaa. Vuoden aikana saatu perustulo voitaisiin lopullisessa verotuksessa merkitä osittain lainaksi yhteiskunnalta, ellei henkilö ole itse hankkinut lainkaan ansiotuloja.

Jos lainaa yhteiskunnalle kertyy pitemmän aikaa, kuukausittain nostettavan lainan määrää voisi asteittain pienentää, ja jossain vaiheessa sosiaalitoimen tai työvoimaviranomaisten olisi syytä ryhtyä aktivointitoimiin.

4.2 Muu syyperusteinen sosiaaliturva

Edellä käsitellyt tulonsiirrot ovat noin neljä miljardia euroa. Toimeentulotukeen menee yli 500 miljoonaa euroa kuntien rahaa. Työttömyystukeen kuuluu 2,4 miljardia, joista 1,1 miljardia on ansiopäivärahaa. Opintotuki asumislisineen on 850 miljoonaa euroa.

Säästöt julkisessa taloudessa olisivat siis merkittäviä, jos näistä tulonsiirroista osa muutettaisiin lainamuotoon. Suurempi vaikutus on kuitenkin uudistuksen myönteisillä vaikutuksilla käyttäytymiseen.

Monet muut syyperusteisen sosiaaliturvan muodot voi jättää entiselleen, koska niihin ei liity samanlaisia kannustinongelmia kuin esimerkiksi juuri työttömyysturvaan. Sairauden tai vamman vuoksi työkyvytön tarvitsee työkyvyttömyyseläkeensä, eikä tällaista henkilöä voi taloudellisilla kannustimilla taikoa työkykyiseksi.

4.3 Vasemmistolainen vai oikeistolainen?

Olisiko edellä hahmoteltu uudistus poliittisesti mahdollinen? Mikä sen arvope-
rusta on? Onko se vasemmistolainen vai oikeistolainen?

Ennen kaikkea kysymys on hyvinvointivaltion päivittämisestä 2010-luvulle. Nykyiset rakenteemme ovat perintöä 1960-luvulta, jolloin sosiaalipolitiikan tavoite oli alisteinen teollistamiseen ja talouskasvuun tähtäävälle yhteiskuntapolitiikalle. Ne eivät toimi enää yhteiskunnassa, jossa teollisuus työllistää koko ajan vähemmän ja palvelut koko ajan enemmän.

Jos tässä raportissa hahmotellut ideat sosiaalivaltion uudistamiseksi johonkin arvope-
rustaan ankkuroituvat, niin siihen, että työn tekeminen, työn teettäminen, yrittäminen, opiskelu ja säästäminen olisi kaikissa tilanteissa kannattavampaa kuin passiivisuus.

Perustulon tavoin lainamuotoinen sosiaaliturva on erilaisten säätöruuvien avulla viritettävissä juuri niin vasemmistolaiseksi tai oikeistolaiseksi kuin halutaan. Jos mukana on perustulo, jota ei tarvitse maksaa takaisin, malli on sitä vasemmistolaisempi, mitä korkeampi perustulo ja veroprosentti ovat. Oikein vasemmistolaisessa versiossa tuloveroon sisältyisi vielä progressio. Jos lainamallista haluaa mahdollisimman vasemmistolaisen, kuukausittain nostettavat summat voi määrätä korkeiksi, lainaehdot pehmeiksi ja lainan saannin ehdot väljiksi. Hyvin oikeistolaisesti viritettynä uudistus sisältäisi matalan tasaveron eikä minkäänlaista perustuloa.

Jatkuvuutta pohjosmaiseen malliin ylläpitäisi kuitenkin se, että periaatteenä olisi edelleen oikeuksien universaalius. Universaaliudella tarkoitetaan, että jokaisella on yksilöllinen oikeus yhteiskunnan tukeen, mikäli ei itse kykene elättämään itseään. Kyse ei olisi amerikkalaistyyppisestä järjestelmästä, jossa yhteiskunta auttaa vain niitä, joita työsuhteeseen sidotut sosiaalivakuutukset, perhe tai hyväntekeväisyysorganisaatiot, kuten kirkko, eivät ole kyenneet auttamaan.

4.4 Psykologinen kannustavuus

Jos ihminen olisi täysin rationaalinen Homo economicus, myös kaukana tulevaisuudessa hämmöttävät tulot vaikuttaisivat kulloisenkin hetken motivaatioon. Elävässä elämässä tulevat tulot ja menot diskontataan nykyhetken rahaksi kuitenkin usein melko huolettomasti. Jos lainamallisessa sosiaaliturvajärjestelmässä käyttää paljon yhteiskunnan tukia nuorena aikuisena, seuraukset saattavat tulla eteen vasta vanhuudessa hieman pienemmän eläkkeen muodossa. Voiko sosiaalipolitiikkaa suunnitella sen varaan, että kaikki ovat järkeviä ja pitkäjännitteisiä?

Progressiivisen holhouksen periaate sopii hyvin tähänkin. Useimmat ihmiset haluavat turvata sekä oman vanhuutensa elintason että jättää jotakin vielä lapsilleenkin. Masennuksen, päihdeongelmien ja muiden elämänhallinnan puutteiden vuoksi aina osalla ihmisistä on kuitenkin vaikeuksia nähdä edes kalenterikuukautta pitemmälle. Tällainen ihminen ottaa herkästi vastaan tässä ja nyt kaikki tuet, mitä saatavilla on, vaikka ne merkitsisivätkin taloudellista taakkaa joskus kaukaisessa tulevaisuudessa.

Kannustinmekanismien psykologista vaikuttavuutta voisi lisätä esimerkiksi siten, että mitä enemmän yhteiskunnalle velkaantuu, sitä pienemmiksi kuukausittaiset etuudet kävisivät. Kun on maksanut velkaa takaisin, työttömyyden tai muun syyn takia maksettavan etuuden kuukausittainen summa taas nousisi.

Psykologista vaikuttavuutta voisi lisätä myös esimerkiksi sähköpostitse säännöllisesti lähetettävillä tilioitteilla, joista selviäisi sekä velkasumma yhteiskunnalle että minkä suuruisiin etuuksien olisi oikeutettu, jos peruste niiden hakemiseen täyttyy.

5 Vaihtoehtoja

Mitä vaihtoehtoja Suomella on?

Nykymallin hienosäätö. Jokainen yritys lisätä kannustavuutta on johtanut vain siihen, että ongelma siirtyy jonnekin toisaalla tilkkutäkkimäisessä järjestelmässä. Esimerkiksi soviteltu päiväraha korjasi hieman työttömyysturvan kannustinongelmia, mutta ongelma on jo siirtynyt toimeentulotukeen, josta on tullut pitkäaikaistyöttömien pääasiallinen toimeentulon lähde. Työttömien kurssitus on osoittautunut nöyryyttäväksi tempputyöllistämiseksi, joka ei auta pitkäaikaistyöttöntä takaisin töihin. Järjestelmä on rakennettava puhtaalta pöydältä uudestaan.

Perustulo on ainoa nykyjärjestelmälle esitetty kokonaisvaltainen vaihtoehto. Se on kuitenkin ristiriidassa Suomessa edelleen yleisesti hyväksytyyn protestanttisen työetiikan kanssa. Kansalaispalkan ideana oli 1980-luvun punavihreiden utopioissa mahdollistaa vaihtoehtoiset ekologiset elämäntavat. Realistiset 1990-luvulla esitetyt mallit pyrkivät päinvastoin nykyistä järjestelmää paremmin työhön kannustavaan sosiaaliturvaan. Pieni perustulo voidaan sisällyttää osana lainamalla.

Kansalaistyö tai ”vastikkeellinen sosiaaliturva”. Helsingin kaupungissa sosiaalikeskuksen johtajana toiminut vasemmistoliittolainen Kati Peltola esitti kirjassaan Hyvinvointivaltion peruskorjaus ^[6] (1997), että työttömyysturvaa maksettaisiin vain neljän kuukauden ajalta. Sen jälkeen työttömän olisi otettava vastaan kunnan osoittamaa ”kansalaistyötä”.

Tänä syksynä kokoomuksen sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko esitti vastikkeellista sosiaaliturvaa, jossa pitkäaikaistyöttömille osoitettaisiin jotain toimintaa, jotta he eivät syrjäytyisi. On epäselvää, millaisia tehtäviä sosiaaliturvan saajille osoitettaisiin, mutta ne eivät Risikon mukaan voisi olla sellaisia, joihin muuten palkattaisiin työntekijä. Vastikkeen tehtävä olisi siis ennen kaikkea toimia keppinä ja pelotteena. Lokakuussa myös keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä kannatti vastikkeellisuuden lisäämistä, mutta vain alle 25-vuotiailla.

Herää kysymys, saisiko työkykyinen ihminen työmarkkinoilta sosiaaliturvaa vastaavan palkan, jos hänellä olisi mahdollisuus kilpailla minimipalkkaa alemmalla työn hinnalla. Vastikkeellinen sosiaaliturva voisi toimia korkeintaan täydentävänä elementtinä kaikkein vaikeimmin työllistyville. Tilimallissa siihen voitaisiin ohjata henkilö, joka on nostanut tai nostamassa sosiaaliturvatilinsä tyhjäksi.

Perustili on ensimmäinen kokonaisvaltainen esitys sosiaalisten tulonsiirtojen järjestelmän täysremontiksi yli 15 vuoteen. Toivottavasti kriisitietoisuus julkisen taloutemme kestävyysvajeesta on riittävä, ettei ehdotusta ammuta alas siihen perinpohjaisesti tutustumatta.

Tässä johdannossa on kuvattu yleisiä periaatteita. Seuraavassa luvussa on esitetty yksi tätä periaatetta toteuttava malli, mutta samaa periaatetta voi toteuttaa hyvin eri tavoin. Edellä kuvattiin ajattelutapaa, jossa yksilö velkaantuu yhteiskunnalle. Sama periaate toteutuu myös silloin, jos yksilö veloitetaan säästämään työtuloistaan pahan päivän varalle rahastoon, jossa on jo yhteiskunnalta saatu alkupääoma.

Perustili

ELINA LEPOMÄKI

6 Perustilin keskeiset tavoitteet

Perustili on toimeliaisuuteen, työllistämiseen ja säästämiseen kannustava sosiaaliturvan kokonaisuudistus. Toisin kuin työn tarjontaan keskittyvät perustulo- ja sosiaalitulimallit, perustili pureutuu myös työn kysyntäpuoleen. Se tekee työn teettämisestä nykyistä yksinkertaisempaa, edullisempaa ja joustavampaa. Perustili tähtää myös säästämiseen ja yksityiseen pääomanmuodostukseen.

Perustili rakentaa ajatukselle lainapohjaisesta sosiaaliturvasta, jossa pidetään kirjaa elinkaaren aikana maksetuista maksuista ja vastaanotetuista etuuksista. Etuudet veloitetaan omalta tililtä ja jos tilin saldo ei riitä, valtio lainaa tarvittavan määrän. Jos tilin pääoma on positiivinen elinkaaren lopulla, henkilö saa summan itselleen. Negatiivinen saldo annetaan anteeksi.

Perustili mahdollistaa nykyistä joustavammin taloudellisen suunnittelun eri elämäntilanteissa ja tuen nostamisen silloin kun sitä tarvitsee. Tarveharkintaa siirretään nykyistä enemmän ihmiselle itselleen, ja holhous alkaa vasta siten kun henkilö on osoittanut sitä tarvitsevansa. Merkittävä osa nykyisistä tulonsiirroista tapahtuu henkilön elinkaaren sisällä eikä eri henkilöiden elinkaarien välillä. Osa tämän turhan rahansiirtelyn aiheuttamasta byrokratiasta jää perustilin myötä pois.

Tili parantaa kannusteita monella tapaa. Etuuksien nostaminen omalta tililtä johtaa siihen, että henkilö sisäistää nostamiensa etuuksien kustannukset. Se on kuitenkin yhtenevä perustulon joustavuuden kanssa: väliaikaista tukea on helppo nostaa ilman ulkopuolista tarveharkintaa, ja sitä voi nostaa, vaikka saisi samalla tuloja myös muualta. Kaikkea työtä on aina kannattavaa tehdä.

Tässä luvussa on esitelty perustilimallin keskeiset periaatteet. Kaikki esitetyt euromäärät ovat esimerkinomaisia ohjearvoja. Loppukappaleessa on esitelty näiden euromääraisten rajojen muuttamisen vaikutusta mallin toimintaan. Keskeistä on, että perustilimalli voidaan ottaa käyttöön selkeillä pienillä muutoksilla nykyiseen sosiaaliturva- ja verojärjestelmään, ja mallia voidaan tulevaisuudessa täydentää kattamaan yhä laajemmin kansalaisten työttömyys- ja sosiaaliturvaa sekä toisaalta mahdollistamaan monenlainen itsensä tai muiden työllistäminen. Malli ei edellytä muutoksia verotukseen tai työmarkkinasääntelyyn, mutta myöhemmissä kappaleissa avataan, miten jotkin suuremmat reformit edistäisivät mallin toimivuutta.

6.1 Kannustava sosiaaliturva

Perustili on sosiaaliturvan muoto, joka kannustaa jokaista työkykyistä henkilöä ottamaan oma talous omiin ohjaksiin. Perustili koskee vain työkykyisiä ja -ikäisiä kansalaisia eikä siten puutu millään muotoa työkyvyttömiä, toimintarajoitteisten tai holhouksen alaisten elämään. Perustili ei kysy, syyllistä tai peri takaisin, vaan se tarjoaa perustoimeentulon jokaiselle Suomen kansalaiselle tämän sitä tarvittaessa. Tukea voi nostaa myös toimeentuloon riittämättömien työtulojen rinnalla.

Perustili vastaa paremmin nykyisen työelämän ja toisaalta yrittäjyyden haasteisiin, sillä yksilön taloudelliset tilanteet voivat vaihdella merkittävästi kuukaudesta toiseen riippumatta omasta suunnittelusta. Henkilö voi olla toistuvasti työtön tai alityöllistetty. Perustili tuo joustavasti lisätuloa silloin kun sitä tarvitsee. Toisin kuin nykyinen ansiosidonnainen työttömyysurva, perustili ei kannusta jäämään tukien varaan koko kaudeksi, sillä perustilin saldo pienenee jokaisen noston myötä.

6.2 Kannustaa työntekoon

Perustili kannustaa työntekoon, sillä riippumatta summasta jonka perustililtä nostaa, voi aina ansaita lisää ja vielä vähän päälle. Kaikki perustilille tehtävät suoritukset lasketaan henkilön itsensä hyväksi. Perustililtä nostettavaa summaa ei menetä vaikka vastaanottaisi samalla mitä tahansa muita tuloja. Toisin kuin perustulossa, perustilin nostot korvamerkitään, ja henkilöllä on kannustin saattaa tilin saldo työnteolla positiiviseksi.

Perustilin avulla voi tehdä verotehokkaita sijoituksia ja hankkia joustavasti myös kotitalousapua. Nykyinen yksinyrittäjä voi perustilin avulla ottaa joustavasti työkeikkoja vastaan. Itsensä työllistämistä varten ei perustilimaailmassa tarvitse perustaa yritystä, oli se sitten osa-aikaista tai päätoimista, jatkuvaa tai kokeilumuotoista.

6.3 Kannustaa työn teettämiseen

Perustililtä toiselle siirtäminen on tehty vaivattomaksi. Perustili hoitaa automaattisesti lakisääteiset työnantajamaksut. Perustili kannustaa työn teettämiseen, sillä 20 000 vuosisirajaan saakka perustilin haltija voi käyttää perustilinsä vapaita varoja palvelujen ostamiseen eli muiden henkilöiden työllistämiseen.

Korvaus muiden töistä maksetaan ennen omien tuloverojen suorittamista. Periaate vastaa nykyisen kotitalousvähennyksen ja kotitalouksille myönnettävien työllistämistukien kuten yksityisen hoidon tuen yhteisvaikutusta, joskin laajemmin ja sillä erolla, ettei henkilön työllistämiseen liity ylimääräistä kotitaloustyönantajan byrokratiaa. Se tekee työllistämisestä vaivatonta ja pienentää verokiilaa.

6.4 Pääoman kerryttäminen ja säästäminen

Perustili kannustaa oman talouden suunnitteluun ja säästämiseen tulevaisuutta varten. Se kannustaa kansankapitalismiin. Perustilin pääoma kertyy aina henkilölle itselleen ja hän voi käyttää perustilin vapaita varoja joustavasti elinkaaren eri vaiheissa. Perustilin avulla sijoitukset voi tehdä ennen tuloveron maksamista. Tuloverot suoritetaan vasta siinä vaiheessa kun varoja nostetaan perustililtä käyttöön. Perustili antaa kansalaisille verotuksellisesti tehokkaan mahdollisuuden säästää myös muihin omaisuusluokkiin kuin omistusasuntoon.

6.5 Progressiivinen holhous

Perustili soveltaa ajattelua, jossa henkilö voi omilla rahoillaan tehdä valintoja vapaasti, mutta jossa yhteiskunnan rahojen käyttö on tiukemmin säädeltyä. Perustili mahdollistaa joustavan tuen nostamisen eri elämäntilanteissa, mutta tuen saatavuudelle ja suuruudelle asetetaan tarkempia rajoitteita sen mukaan mitä alhaisempi perustilin pääoma on.

Perustilin alijäämä kuvaa sen rahoitusvajetta, eli tilannetta, jossa henkilö on nostanut yhteiskunnan varoja enemmän kuin mitä on maksanut. Mikäli yhteiskunnan suorittama holhous erilaisten aktivointitoimenpiteiden muodossa alkaa henkilöä kohtaan vasta siinä vaiheessa kun sille on tarve – eli kun perustilin alkupääoma on syöty tai se on nopeasti hupenemassa – purkaa se nykyjärjestelmään verrattuna merkittävästi byrokratian määrää.

Perustili ei ota kantaa nykyisin sovellettaviin aktiivitoimiin laajemmin, vaan lähtee ajatuksesta, että ihmisiä motivoi työmarkkinoille ensisijaisesti oma tahto – jonka taustalla on toimeentulon tarve tai ammatillinen into – eivätkä keinokeinoiset työllistämistoimet. Työttömyystuen saantiin kytketyillä aktivointitoimenpiteillä on vain rajallinen vaikutus työllisyyteen erityisesti silloin kun työttömyys on kestänyt jo pitkään.

Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksessa havaittiin, etteivät lisääntyneet aktivointitoimenpiteet tai niiden uhka kasvattaneet vaikeasti työllistyvien pitkäaikaistyöttömien hakeutumista avoimille työmarkkinoille. Niiden vaikutuksena on pikemminkin pyrkiä ehkäisemään syrjäytymistä. Aktivointitoimenpiteet vaikuttivat sen sijaan työllistymiseen kykeneväisten kohdalla – ja nimenomaan uhkavaikutuksen kautta.^[10]

7 Perustulon sijaan perustili

Perustilimallin tavoitteena on saada elinkaaritulojen suhteen hyvätuloiset ihmiset maksamaan itse työttömyysturvansa ja ohjata sosiaaliset tulonsiirrot ensisijaisesti vain niille, joilla on pienet elinkaaritulot. Ajattelu tukeutuu siihen tosi-

asiaan, että nykyisin tulonsiirtojärjestelmä on valtaosin varojen siirtelyä kunkin ihmisen elinkaaren sisällä eikä niinkään ihmisiltä toisille.

Ruotsalaisten tutkimusten mukaan elinkaaren sisäisten siirtojen osuus kaikista tulonsiirroista on 68 prosenttia. Vain 32 prosenttia siirtyy nettomääräisesti ihmisiltä toisille.¹³ Vertailukelpoista tutkimusta ei ole Suomessa tehty, mutta osuuden voi perustellusti olettaa olevan suuruusluokaltaan samankaltainen kuin muissa laajan sosiaaliturvan hyvinvointivaltioissa (esim. Ruotsissa).

Perustilimalli pureutuu ensisijaisesti tuohon tulonsiirtojen suurimpaan osuuteen eli ihmisten itselleen elinkaaren eri vaiheissa maksamiin etuuksiin. Sinällään malli ei siis ole yhtään vähemmän tai enemmän solidaarinen kuin nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä, mutta se purkaa nykyisen järjestelmän monimutkaisuutta ja sen ylläpitämiseen sitoutuvaa turhaa työtä.

7.1 Miten perustili asemoituu sosiaaliturvaan?

Julkisrahoitteinen sosiaaliturva pyrkii takaamaan kaikille kansalaisille kohtuullisen elämisen tason ja toimeentulon tiettyjen sosiaalisten riskien ja tarpeiden varalta. Sosiaaliturvaetuudet ovat rahaetuksia tai palveluja.

Perustili koskettaa työkykyisten henkilöiden rahamuotoista sosiaaliturvaa koko elinkaaren aikana. Se ei ota kantaa yhteiskunnan palveluina tarjoamaan sosiaaliturvaan. Perustili ei ole ensisijainen sosiaaliturvan lähde työkyvyttömille tai toimintarajoitteisille henkilöille, riippumatta työkyvyttömyysdiagnosin syntyhetkestä elinkaaren aikana. Perustili on sosiaaliturvan muoto sellaisille henkilöille, joilla on mahdollisuus vaikuttaa elintasaansa itse omilla toimillaan.

Perustilin käyttöönottolla ei ole vaikutusta nykyisiin sairauteen ja terveyteen liittyviin tai lopullisen toimeentulon takaaviin tarveharkintaisiin sosiaaliturvan muotoihin. Perustili koskettaa työvoimaan kuuluvia henkilöitä sekä työkykyisiä henkilöitä, jotka eivät jonkin elämäntilanteen, esimerkiksi kotona perheen parissa työskentelyn vuoksi, sillä hetkellä kuulu työvoimaan.

Suomessa oli elokuussa 2013 noin neljä miljoonaa 15–74-vuotiaista ja näistä 2,6 miljoonaa kuului työvoimaan. 1,4 miljoonaa oli työvoiman ulkopuolella. Työvoiman ulkopuolella olevilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät ole työllisiä tai työttömiä.¹⁴

---

13 Bilaga till långtidsutredningen 2003, Regeringen Sverige. <http://www.regeringen.se/content/1/c4/15/41/9e3e0bf3.pdf>

14 Tilastokeskuksen työvoimatutkimus elokuu 2013 http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2013/08/tyti_2013_08_2013-09-24_tie_001_fi.html

7.2 Tulojen ja menojen elinkaari

Ihmisten vuotuiset tulot vaihtelevat eri elämänvaiheissa. Ihmiset voivat reagoida tulojen vaihteluun säästämällä, lainaamalla tai omistustaan purkamalla. Taloudellinen hyvinvointi perustuu pitkälti ihmisten koko elinkaaren aikana saamiin tuloihin yksittäisten vuositulojen sijaan.^[6]

Taloustieteissä käytetyt elinkaaritulohypoteesit perustuvat oletukseen yksilöstä rationaalisena ajattelijana. Yksilö tekee elinkaarensa varrella valintoja sen suhteen kuluttaako nyt vai tulevaisuudessa. Teoriat olettavat yksilön tasaavan kulutustaan elinkaarellaan esimerkiksi siten, että tämä ottaa nuorena lainaa, säästää keski-ikässä ja eläkeikässä kuluttaa säästönsä.^[13]

Perustilimalli lähtee ajatuksesta, että suurin osa ihmisistä kykenee toimimaan rationaalisesti, mutta sen periaate toimii nykyisen sosiaaliturvamallin mukaisesti myös tapauksissa joissa oletus ei pidä. Perustili mahdollistaa sen, että suunnitteluun kykeneväiset henkilöt pystyvät kanavoimaan päätöksistään syntyvän hyödyn ensisijaisesti itselleen, mikä kannustaa rationaaliseen valintaan. Perustili ei kuitenkaan jätä oman onnensa nojaan henkilöitä, jotka eivät suunnitteluun kykene.

7.3 Tilaa erilaisille elämänpoluille

Yhtäläistä elinkaarikulutusmallia ei ole. Yhä harvemmin on niin, että henkilö kouluttautuu nuorena aikuisena johonkin ammattiin, suorittaakseen sen jälkeen 40 vuoden työuran saman alan työtehtävissä. Teknologia korvaa vanhoja aloja uusilla ja koulutuksen tarve on jatkuva. Monet haluavat työiässäänkin pitää – tai joutuvat pitämään – kokonaan tai osin työstä vapaita jaksoja. Perustili kannustaa säästämiseen silloin kun siihen on mahdollisuus, mutta se antaa joustoa silloin, kun kulurakenne on tuloihin nähden suurempi.

Säästäminen on yleensä elinkaaren alussa vähäistä sen vuoksi, että silloin moni vielä opiskelee, työskentelee suhteellisesti matalasti palkatuissa töissä tai on esimerkiksi perhevapaalla. Säästäminen voi olla vähäistä myös siksi, että yksilö ei anna tarpeeksi painavaa arvoa tulevaisuuden kulutukselle, vaan haluaa kuluttaa sillä hetkellä mahdollisimman paljon. Tätä ihmisten lyhytnäköisyyttä^[13] perustilimalli ei luonnollisesti poista, mutta se kannustaa nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää paremmin kaukonäköisyyteen suomalla ihmisille mahdollisuuden korjata omasta suunnitelmallisuudestaan, ahkeruudestaan ja säästeliäisyydestään kertyvät hedelmät.

Yksilöt voivat lisäksi olla lyhytnäköisyyden lisäksi likinäköisiä^[13] eli ettivät he ilmeisistä kannusteista huolimatta pysty suunnittelemaan omaa kulutustaan yli ajan, tai vaikka pystyisivätkin, eivät itsekontrollin tai vaikean elämäntilanteen vuoksi pysty suunnitelmaa noudattamaan. Tähän ihmisten omi-

naisuuteen perustilillä sen kummemmin kuin nykyisenkaltaisella sosiaaliturvalla ei ole muita ratkaisuja kuin huolehtia ihmisistä paremmin ja erityisesti silloin kun ne eivät itse siihen kykene. Perustili nojaa progressiivisen holhouksen ajatukseen – ihmisille annetaan tilaa hoitaa omia asioitaan ensisijaisesti itse. Mutta sitten jos sosiaalityötä tarvitaan, sitä tehdään kunnolla.

Yhtäläistä kulutusmallia ei ole vanhuuspäivilläkään. Yksilö ei välttämättä eläkeiässä kuluta kaikkia säästöjään, koska haluaa jättää osan varallisuudestaan perintönä tuleville sukupolville, ei yksinkertaisesti halua kuluttaa tai toisaalta haluaa pitää yllä puskuria pahanpäivän varalle. Osa kuluttajista säästää yhä eläkeiässä. Säästöjen jakaminen jäljellä oleville elinvuosille on myös vaikeaa, koska eliniän pituutta on vaikea arvioida.^[13] Perustili tunnustaa tämän tosiasian, ja sen vuoksi perustilin loppupääoma käyttäytyy kuin mikä tahansa henkilökohtainen varallisuus, ja se myös periytyy.

7.4 Yrittäjän elinkaari

Suomen noin 230 000 yrityksestä lähes 140 000 (61 prosenttia) on yhden henkilön yrityksiä¹⁵. Yksinyrittäjät toimivat pääasiassa yksityisinä elinkeinonharjoittajina toiminimellä. Yksinyrittäjät toimivat pääsääntöisesti palveluilla ja yrityksen luoma lisäarvo on työvoimavaltaista. Suurella osalla yksinyrittäjistä ei ole tarkoitukseen laajentaa toimintaa oman itsensä työllistämistä. Suomen Yrittäjien vuonna 2010 tekemän yksinyrittäjäkyselyn mukaan lähes 55 prosenttia vastaajista on toiminut yrittäjänä yli 5 vuotta. Toiminta on monelle pysyvää. Yrittäjyys on päätoimista lähes 90 prosentille vastaajista.¹⁶

Uusi yritystoiminta aloitetaan lähes aina yhden henkilön yrityksenä, myös silloin kun yritys tähtää kasvuun. Innovaatioon perustuva liiketoimintamalli kaipaa testausta, eikä yrittäjällä usein ole mahdollisuuksia – tai perusteita – palkata itsensä lisäksi muita ennen kuin liiketoimintamalli on osoittanut toimivuutensa. Suomen Yrittäjien kyselyn mukaan 75 prosenttia yksinyrittäjistä ostaa vuosittain alle 5000 eurolla palveluita muilta yrittäjiltä tai yrityksiltä.^[15]

Yrittäjien keskimääräiset tulot vuonna 2011 olivat 45 061 euroa. Tuloista ansiotuloa oli 72 prosenttia ja loput 28 prosenttia pääomatuloa. Sisältäen veroanalaiset tulot, yritysveron sekä lakisääteiset maksut, vastaa keskimääräinen yrittäjätulo 51 370 euron bruttotuloa yritykseen.¹⁷ Kahdella kolmanneksella yrittäjistä ovat vuositulot alle keskipalkan. Reilulla viidenneksellä yrittäjistä

---

15 Oulun Yrittäjät. Yksinyrittäjäohjelma. <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/pohjois-pohjanmaan-yrittajat/oulu/yleista/yksinyrittajat/>

16 Suomen Yrittäjät Yksinyrittäjäkysely http://www.yrittajat.fi/File/709dc35b-c318-41e3-8a03-3a631c53d98e/SY_yksinyrittajakysely_2010.pdf

17 Yrittäjien tulot ja verot 2013 http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/tutkimus/yrittajien_tulot_verot2013/

vuositulot jäivät vuonna 2011 alle 15 000 euron. Tällä osalla yritystoiminta on osa-aikaista tai sivutoimista.

Perustilin päämäärä on tehdä itsensä työllistämisestä joustavampaa ja kannustavampaa ilman että joutuu perustamaan tai pyörittämään yritystä pieni-
muotoista liiketoimintaa varten. Se poistaa osan yrittämiseen liittyvistä hallinnollisista tehtävistä. Vastaavasti osa yritystoiminnassa käytössä olevasta menojen verohuojennuksesta siirtyy perustilimallissa yksityishenkilön käyttöön.

7.5 Arvonlisäverovelvollisuus

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus totesi vuonna 2002 julkaisemassaan selvityksessä arvonlisäverovelvollisuuden alarajan (nykyisin 8 500 euroa) haittaavan yrityksen kasvua ja lisäävän kannustimia toiminnan pilkkomiseen tai siirtämiseen harmaan talouden puolelle. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan raja tulisi kolminkertaistaa nykyisestä, jotta verotukseen liittyvät hallinnolliset ja yhteiskunnalliset kustannukset tulisivat peitetyiksi.^[9]

Tutkimuksen mukaan liikevaihtorajalla on voimakkaita käyttäytymisvaihtokutuksia. Erityisesti liikkeen- ja ammatinharjoittajista suuri osa sijoittuu juuri liikevaihtorajan alapuolelle. Niiden ei kannata nostaa liikevaihtoaan, vaikka siihen olisi mahdollisuus, sillä liikevaihtorajan ylitettyään yritys joutuu maksamaan veroa koko myynnistään. Liikevaihtoa olisi kasvatettava huomattavasti jotta erotus kompensoituisi.

Raportissa todetaan myös, että Suomen arvonlisäveron perusteena oleva liikevaihtoraja on poikkeuksellisen alhainen eurooppalaisessa mittakaavassa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa vastaava raja itsensä työllistävällä on lähes kymmenkertainen Suomen liikevaihtorajaan verrattuna.^[11] Pienyrittäjät ovat kesällä 2013 jättäneet kansalaisaloitteen arvonlisäverovelvollisuuden nostamisesta 50 000 euroon.¹⁸

7.6 Kotitaloudet työnantajina

Markkinataloudessa erikoistuminen johtaa suurempaan tehokkuuteen.¹⁹ Kun kaikki henkilöt tekevät mahdollisimman laajasti oman erikoisosaamisensa mukaisia töitä, kansantalouden kulutusmahdollisuudet kasvavat. Työn ja arvonlisän verotus nostavat kuitenkin verokiilaa, jonka vuoksi yksilöiden on usein kannattavaa tehdä kotityöt itse, vaikka he olisivatkin ”suhteellisesti parempia” tekemään palkkatyötään kuin kotitöitä. Verotus siirtää markkinoilla tehtävää työtä jossain määrin kotitalouksissa tehtäväksi.

---

18 Pienyrittäjien kansalaisaloite ALV:n alarajan nostamisesta [http://www.pienyrittajat.fi/kansalaisaloite-
alv-n-alarajan-n/](http://www.pienyrittajat.fi/kansalaisaloite-
alv-n-alarajan-n/)

19 David Ricardo (1816), *Principles of Political Economy and Taxation*

Valintaan vaikuttavat myös muut tekijät, kuten palveluiden saatavuus, mahdollisuus työllistää ulkopuolinen henkilö valittuun tehtävään sekä yksityishenkilön omat mieltymykset kotitöiden tekemisen ja toisaalta vapaa-ajan arvostuksen suhteen.^[14] Yleisesti ottaen palveluiden avulla on mahdollista saavuttaa aikasäästöjä, jotka voidaan käyttää oman palkkatyön tekemiseen.

Perustili pienentää työllistämisen esteitä kaventamalla verokiilaa ja automatisoimalla työnantajan lakisääteiset maksut tilanteissa, joissa yksityishenkilö tai kotitalous työllistää suoraan toisen henkilön. Tällä voi katsoa olevan myönteinen vaikutus erityisesti matalan koulutuksen saaneiden henkilöiden työllisyyteen, joiden työn tarjonta on yleensä joustavampaa.^[14] Matalasti koulutettujen henkilöiden halukkuus työllistyä on kuitenkin myös sosiaaliturvan tasosta kiinni. Perustilimallissa työn vastaanottaminen on tehty mielekkääksi, sillä perustukea ei menetä vaikka hankkisi muita tötuloja.

Kotitalouspalveluita käytetään nykyisin laajasti, kotitalousvähennyksen turvin ja ilman. VATT:in selvityksen mukaan kotitalousvähennystä käyttävät eniten yli 75-vuotiaat, omistusasunnoissa asuvat, yrittäjät, kahden huoltajan lapsiperheet sekä tutkijakoulutuksen saaneet. Suurin osa kotitalousvähennykseen oikeuttavista kustannuksista on remonttipalveluita (81 prosenttia), mikä johtuu osaltaan niiden laajuudesta ja siitä, että kotitalousvähennys on rajattu vain tiettyjen palveluiden teettämiseen. Selvityksen mukaan kotitalousvähennyksen käytön yleisyys nousee tuloluokan mukaan, mutta keskimääräisten vähennysten erot tuloluokittain ovat suhteellisen pieniä.^[14]

8 Perustilin toiminta

Perustili on jokaisen työikäisen ja -kykyisen kansalaisen henkilökohtainen sosiaaliturvan muoto. Nimi viittaa sen käyttötarkoitukseen: perustili mahdollistaa perustoimeentulon kaikissa elämäntilanteissa, joustavan työn vastaanottamisen ja mutkattoman työn teettämisen. Se tarjoaa turvaverkon tilanteissa, joissa henkilö on alityöllistetty tai työtön. Perustilillä voi korvata ansiosidonnaisen työttömyysturvan. Tarveharkinta jätetään perustilimallissa mahdollisimman pitkälti yksilölle itselleen.

8.1 Kattavuus

Perustililtä nostettava perustuki vastaa kooltaan nykyisiä minimietuuksia. Se korvaa perusmuodossaan seuraavat tukimuodot: opintorahan, työttömän peruspäivärahan ja työmarkkinatuen. Se voi korvata myös muita syyperusteisia etuuksia, kuten vanhemmuuteen ja kodinhoitoon liittyviä tukia.

Perustililtä nostettava tulo on ensisijaisesti rinnastettava pitkäaikaistyöttömien nykyisin käytössä olevaan työmarkkinatukeen eikä niinkään toimeentulotukeen. Toimeentulotuen (samoin kuin asumistuen) on tarkoitus säilyä alkuun perustilin rinnalla tarveharkintaisina tukina, joskin niiden aiheuttamien kannustinloukkujen kitkemistä olisi syytä tehdä jo ennen perustilimaailmaan siirtymistä. Perustili voi korvata tulevaisuudessa myös toimeentulotuen ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan osin tai kokonaan.

Perustilin takaama verovapaa työllistämisen mahdollisuus vastaa kotitalousvähennystä ja korvaa laajuudessaan lasten kotihoitoon myönnettävän yksityisen hoidon tuen sekä muut kotitalouksille myönnettävät työllistämistuet.

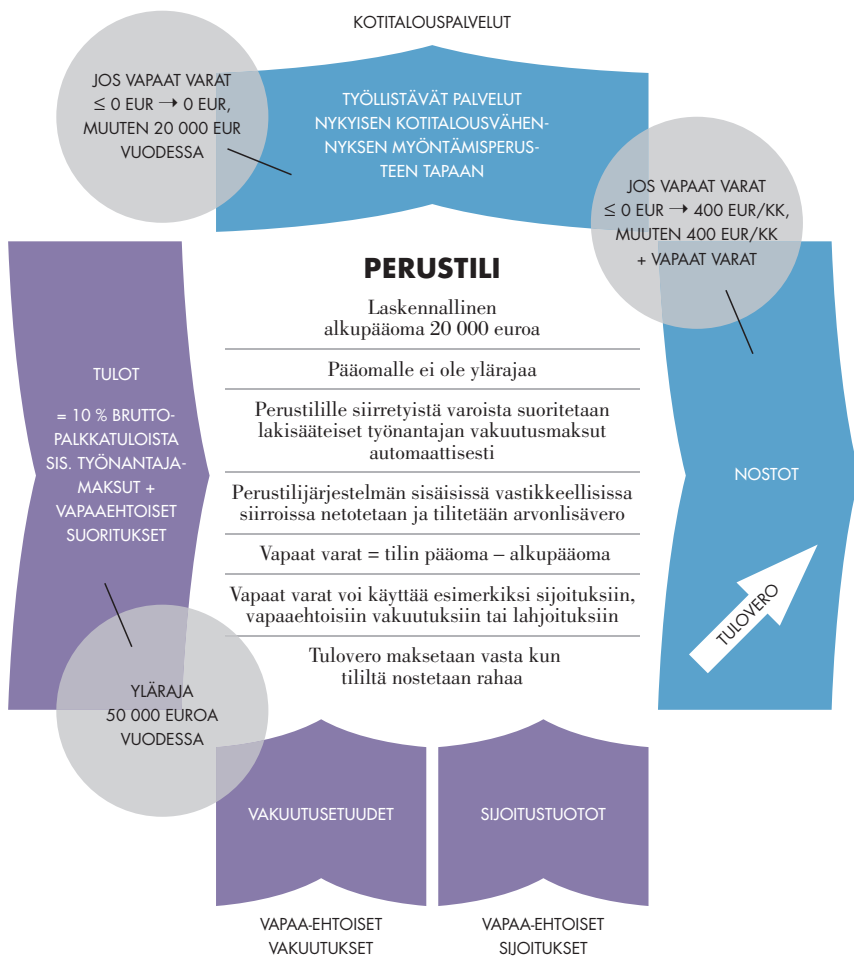
8.1.1 Yksilö ja perustili

Perustili vastaa ihmisten tarpeisiin nykyisillä työmarkkinoilla: perustuen hakeamiseen ei tarvitse käyttää kohtuutonta aikaa ja pienenkin silpputyön vastaanottaminen on kannattavaa. Perustililtä nostettavaa tukea ei menetä, vaikka samalla hankkisi tuloja myös muualta. Vastaavasti perustili mahdollistaa myös kotitalouksille joustavan palveluiden käytön ilman työnantajalle nykyisin lankeavaa byrokratiaa. Perustililtä toiselle voi siirtää varoja, ja vastikkeellisessa siirrossa osa allokoidaan suoraan pakollisiin työsuhteeseen liittyviin vakuutusmaksuihin. Perustili supistaisi myös työllistämisen verokiilaa, mikä lisäisi osaltaan erityisesti palvelu- ja työvoimavaltaisten töiden kysyntää.

Perustili lopettaa ihmisten keinotekoisien lokeroimisen työttömiksi tai työllisiksi. Tosiasiassa ihmisten työllisyys vaihtelee osa-aikaisesta täysaikaiseen merkittävästi eri elämäntilanteissa. Perustili myös mahdollistaa yrittäjäksi ryhtymisen nykyistä helpommin: bisnesideaa voi lähteä kehittämään vähintäänkin osa-aikaisesti perustilin mahdollistamalla tuella eikä mahdollinen nopeakin paluu työmarkkinoille tarkoita tukien menettämistä. Yrittäjyydestä kiinnostunut yksityishenkilö voi testata liikeideaansa perustilin tarjoaman perusturvan avulla ilman että joutuu ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi.

8.1.2 Itsensä työllistäminen ja perustili

Perustili vähentää pienimuotoisen yrittämisen byrokratiaa. Perustilin avulla yksinyrittäjät voivat työllistää itsensä vaivattomasti eri työnantajille eli asiakkaille ilman yrityksen (toiminimen, kommandiittiyhtiön tai osakeyhtiön) edellyttämää yhtä laajaa hallinto-, kirjanpito- ja verovelvollisuutta. Tämä on mahdollista 50 000 euron liikevaihtorajaan saakka, joka on perustilille siirrettävän vuositulon yläraja.

Perustilimallissa itsensä työllistävä henkilö on työsuhteeseen liitettävien lakisääteisten vakuutusten piirissä, ja tuloa verotetaan palkansaajan tuloverotuksen mukaisesti siinä vaiheessa kun perustililtä nostetaan varoja ulos. Yritystaloudessa käytettävät verovähennysoikeudet ovat käytettävissä perustilimaailmassa ja siirrettävissä henkilökohtaisen verotuksen puolelle. Muilta itsensä työllistäviltiltä yrittäjiltä ostettavat palvelut ovat perustilimaailmassa suoraan verovähennyskelpoisia.

Perustili ei ota kantaa nykyiseen arvonlisäverovelvollisuuteen toimialoitain tai sen määräytymiseen liikevaihdon perusteella. Perustilimallissa tilien välisessä vastikkeellisessa siirrossa yleisen arvonlisäverokannan mukainen arvonlisävero korvamerkitään vastaanottajan tilillä erityiseen alv-kassaan, jonka summa tilitetään vuodenvaihteessa valtiolle. Vastaavasti jos henkilö ostaa perustilijärjestelmän sisällä palveluita muilta, suoritusta vastaava arvonlisävero siirtyy ostajan alv-kassasta palveluntarjoajan alv-kassaan. Tämä vastaa yrityksen käytössä olevaa arvonlisäveron vähennysoikeutta ostoissa.²⁰

8.2 Tilin pääoma

Perustili on henkilökohtainen. Se otetaan käyttöön henkilön täyttäessä 18 vuotta. Perustili osoitetaan vain työkykyisille, täysikäisille Suomen kansalaisille, jotka asuvat vakituisesti Suomessa ja kuuluvat Suomen sosiaaliturvan piiriin. Tilin käyttöönotto voi edellyttää syntymistä Suomessa tai kansalaisuushistoriaa. Tilin alkupääoma on 20 000 euroa. Alkupääoma riittää esimerkiksi 400 euron suuruiseen kuukausittain nostettavaan opintorahaan neljäksi vuodeksi ilman että tilille tehdään lisäsuorituksia.

Tilin pääoma on laskennallinen. Valtion ei siis pidä samantien siirtää jokaiselle kansalaiselle alkupääoman verran syrjään kun tilit otetaan käyttöön. Menettely noudattaa nykyisen työmarkkinatuen rahoitusta, sillä erolla, että valtio maksaa nostot ilman aikarajaa. Nykyisin työmarkkinatukea vähintään 500 työttömyyspäivältä saaneen henkilön työmarkkinatuki rahoitetaan puoliksi valtion ja kunnan kesken.

Tilille maksettavat suoritukset korvamerkitään ja suoritetaan erityiseen perustiliä varten perustettavaan rahastoon. Siltä osin kuin tililtä suoritetaan vakuutusmaksuja tai tehdään sijoituksia, vastaava pääoma allokoidaan korvamerkitystä rahastosta vakuutusyhtiölle tai valittuun sijoituskohteeseen. Perustilille kertynyttä alijäämää katetaan perustilille tehtävien vapaaehtoisten ja lakisääteisten suoritusten avulla.

---

20 Verohallinto, syventävät vero-ohjeet, arvonlisäverotus. http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Arvonlisäverotus/Aloitettavan_yrittajan_kysymyksia_arvonlis%2811977%29

8.2.1 Tilin saldo ja pääoma

Tilin alkupääoma on 20 000 euroa. Tilin pääoma vastaa sen saldoa. Jos pääoma on syöty, ja tilin saldo on nolla tai negatiivinen, pystyy tililtä edelleen nostamaan perustulon kaltaisesti vastikkeetonta sosiaaliturvaa kuukausittaisen nostorajan puitteissa. Tilin saldo voi olla negatiivinen vaikka koko elinkaaren ajan. Silloin kun tilin saldo on negatiivinen eli henkilö on kerryttänyt itselleen velkaa, siirretään kaikista henkilön mahdollisista työtuloista automaattisesti tietty summa takaisin perustilille.

Tilin saldolle tai pääomalle ei ole ylärajaa. Tilin pääomaa voi kerryttää maksattamalla tilille ansiotyöstä kertyvää työtuloa tai yrittäjän ansaitsemaa tuloa vuosittaisen siirtoylärajan puitteissa. Tilin pääoma pienenee tililtä suoritettavien siirtojen suhteessa. Siirrot voivat tapahtua omaan käyttöön tai perustililtä toiselle.

8.2.2 Vapaat varat

Vapaat varat kuvaavat tilin alkupääoman ylittävää pääoman osaa. Vapaat varat ovat tilin pääoman nykyarvo miinus sen kiinteä alkupääoma 20 000 euroa. Jos henkilö on siirtänyt tilille 5 000 euroa eikä ole koskaan nostanut tililtä mitään, on vapaiden varojen määrä 5 000 euroa, mikäli tuota rahaa ei ole sijoitettu.

Jos tilille kerrytyt 5 000 euroa on sijoitettu esimerkiksi Nokian osakkeeseen, on vapaiden varojen määrä sijoituksen sen hetken myyntiarvo. Jos henkilö haluaa siirtää sijoitetut vapaat varat omaan käyttöönsä, sijoitus myydään ja henkilö siirtää varat ulos tililtä maksaen summasta sitä vastaavan henkilökoh-taisen tuloveron.

Vapaat varat voi tilin omistaja siirtää milloin tahansa tililtä ulos ilman rajoituksia. Varoista maksetaan tulovero siinä vaiheessa kun ne siirtyvät perustilijärjestelmän ulkopuolelle. Vapaista varoista voi myös ostaa palveluita siirtämällä niitä toiselle perustilille. Jos tilillä ei ole vapaita varoja, sieltä ei voi siirtää rahaa toiselle perustilille.

8.2.3 Siirrot perustilille

Perustilille ohjataan 10 prosenttia jokaisen palkansaaajan bruttomääräisistä ansiotulosta ennen lakisääteisiä työnantajamaksuja, mutta kuitenkin korkeintaan vuosittaisen ylärajan verran (50 000 euroa). Yläraja koskee vain tilille siirrettäviä varoja, ei tilin pääomaa. Työnantaja maksaa tilille summan, joka sisältää työntekijän bruttopalkan lisäksi kaikki kyseistä bruttopalkkaa vastaavat lakisääteiset työnantajamaksut.

Tilille siirrettävästä summasta ohjataan automaattisesti lakisääteisiä työnantajamaksuja vastaava osa vakuutuksiin (työeläke). Perustilille voi ohjata tuloa elämänsäajan varrella myös vapaaehtoisesti vuosittaisen ylärajan puitteissa. Vakuutusmaksut suoritetaan sen kuukauden aikana kun työtulosuoritus tulee tilille.

Lakisääteiset siirrot perustilille eivät vastaa verotuksen kiristämistä, sillä jos tilin alkupääoma on tallessa, henkilö voi halutessaan nostaa varat vaikka saman tien omaan käyttöön. Myöskään siinä tapauksessa jos tilin saldo on negatiivinen, ei lakisääteinen siirto perustilille vastaa kokonaisuudessaan verotusta, sillä edelleen henkilö pystyy täydentämään tulojaan nostamalla palkkatulojen rinnalla perustililtä lisätukea kuukausittaisen nostorajan puitteissa. Niiltä jaksoilta kun henkilö ei nosta tililtä suorituksia, tilille ohjattavat työtulot lyhentävät tilille kertynyttä velkaa.

8.3 Perustilin käyttö

Perustililtä voi nostaa varoja rajoilla tai ilman, riippuen tilin saldosta. Pääperiaate on, että perustilin haltija voi tehdä itse tililleen säästämillään rahoilla mahdollisimman vapaasti mitä haluaa. Myös alkupääomaa voi lähteä käyttämään selkeiden rajojen puitteissa ilman turhaa byrokratiaa. Perustilin käyttöön aletaan puuttua vasta siinä vaiheessa kun tilin saldo alkaa pudota lähemmäs nollaa.

Jos tilin pääoma on alkupääoman suuruinen tai sitä pienempi, nostoille on kuukausittainen yläraja. Nostoja voi tehdä myös silloin kun tilin pääoma on nolla tai negatiivinen. Silloin tili käyttäytyy kuin perusturvajärjestelmä, jossa viranomaiset käyttävät tarveharkintaa osana muuta sosiaaliturvaa. Tilillä olevia vapaita varoja voi sääntöjen puitteissa ohjata haluamiinsa sijoituksiin tai vakuutuksiin.

Perustilillä voi käyttää itsensä työllistämiseen. Palveluntuottaja vastaanottaa perustililleen rahasuorituksen asiakkaalta, josta siirretään arvonlisäveron suuruinen osa perustilin alv-kassaan ja lakisääteiset työnantajamaksut suoraan asiaankuuluviin vakuutuksiin.

8.3.1 Siirrot tililtä käyttöön

Tililtä voi aina nostaa rahaa käyttöön. Jos tilin saldo ylittää alkupääoman, vapaita varoja voi nostaa perustililtä vapaasti. Jos pääoma on alkupääoma tai sen alle, nostoja voi tehdä korkeintaan kuukausittaiseen ylärajaan saakka, joka on perustilin ensimmäisen version ehdotuksessa 400 euroa kuukaudessa. Tililtä nostettaessa varoista maksetaan aina tulovero henkilökohtaisen verotuksen mukaisesti. Työtulot tai muut tulot eivät vaikuta tilin nostokapasiteettiin. Nosto-

rajaa voi kuitenkin säätää progressiivisen holhouksen periaatteen mukaisesti silloin, jos pääoma on alhainen tai hupenemassa nopeasti (katso kappale 10.1 Mallin säätöruuvit).

Tililtä käyttöön nostettavat varat verotetaan henkilökohtaisen ansiotulon mukaan. Verotuksessa voi vähentää ansiotulon hankkimiseen liittyviä menoja, kuten työmatkakustannukset ja tulonhankkimismenot Verohallinnon²¹ sääntöjen mukaisesti. Verovähennysoikeuden tulon hankintaan suoraan liittyvien menojen osalta tulee olla yhtä kattava kuin palveluyrittäjällä. Perustili ei ota kantaa muihin verovähennysoikeuksiin, mutta perustilimalli toimisi kauttaaltaan paremmin, jos nykyistä tuloverojärjestelmää ja verohuojennussääntöjä yksinkertaistettaisiin nykyisestä.

8.3.2 Siirrot toiselle perustilille

Tililtä voi siirtää vapaita varoja toiselle perustilille kuukausittaisen ylärajan puitteissa ilman veroseuraamuksia. Tuloverot suoritetaan siinä vaiheessa, kun varat siirtyvät perustilijärjestelmän ulkopuolelle. Siirrosta ei peritä lahja- tai arvonnalisäveroa riippumatta siitä onko suoritus vastikkeellista tai ei. Kun vapaita varoja siirtyy toiselle perustilille (kohdetili) merkitään näistä lakisääteisiä työnantajamaksuja vastaava osa pakollisiin vakuutuksiin.

Tilillä olevia, alkupääoman ylittäviä vapaita varoja voi siirtää perustililtä toiselle arvonnalisäveron ja lakisääteiset työnantajamaksut suorittamalla. Järjestelmä hoitaa ne automaattisesti vastikkeellisen siirron yhteydessä. Työnantajamaksuvapaita lahjoituksia voi ohjata esimerkiksi säätiöille. Aviopuolisot tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät henkilöt voivat siirtää varoja toisilleen vastikkeetta ja ilman työnantajamaksujen suorittamista, kuitenkin vain vuosittaisen ylärajan puitteissa. Se mahdollistaa esimerkiksi vapaaehtoisen eläketurvan jakamisen puolisoitten kesken.

8.3.3 Vapaiden varojen sijoittaminen

Tilillä olevia, alkupääoman ylittäviä vapaita varoja voi sijoittaa vapaasti eri likvideihin omaisuusluokkiin. Perustilimallissa on kaikki mahdollisuudet asettaa erityisiä reunaehtoja sijoitusten laadusta. Toteutuksessa ratkaisee päättäjien preferenssi sen suhteen halutaanko painottaa yksilönvapauksia sijoituspäätöksissä vai esimerkiksi kotimaisen työllisyyden lisäämiseen tähtääviä omaisuusluokkia.

---

21 Vähennykset ansiotulosta ja verosta http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Henkilöasiakkaan_tuloverotus/Vahennykset_ansiotulosta_ja_verosta

Tilillä olevia, alkupääoman ylittäviä vapaita varoja voi käyttää myös vapaaehtoisin vakuutusmaksuihin kuten työttömyyskassan jäsenyyteen. Tililtä ei voi suorittaa yhdistysten jäsenmaksuja. Perustilimalli on luotu korvaamaan pitkällä aikavälillä kokonaan nykyinen ansiosidonnainen työttömyysturvajärjestelmä. Silloin perustilimallin ulkopuolelle tehtäviä työttömyysvakuutuksia ei tarvita, vaan perustiliä voidaan itsessään käyttää laajemmin menetetyn ansiotason korvaajana työttömyyden iskiessä.

Työttömyyskassan jäsenyys on nykyisinkin vapaaehtoista, joten konseptuaalisesti ei olisi suuri muutos asettaa ihmiset sen valinnan eteen, haluavatko ne vapaaehtoisesti säästää mahdollista työttömyysvaihetta varten. Perustili tarjoaa nykyisen työmarkkinatuen kaltaisesti pienen perusturvan myös silloin, kun vapaaehtoista ylimääräistä säästämistä ei ole tehty. Mutta silloin kun tilille on kerätty vapaita varoja, tiliä voi käyttää myös työttömyydestä johtuvan tulonmenetyksen korvaajana.

Perustilimaailmassa kannustinvaikutus olisi nykyiseen ansiosidonnaiseen nähden parempi: kellään ei olisi mahdollisuutta kuluttaa ansiosidonnainen etuusvaihe tietoisesti järjestelmän kustannuksella loppuun ennen kuin hakeutuu uudestaan töihin (kunnes seuraava ansiosidonnaiseen oikeuttava työllisyysjakso täyttyy), vaan suuremmin itselle korvamerkittyjen varojen tapauksessa henkilöllä olisi heti työttömäksi jäätyään kannustin etsiytävä uudelleen töihin.

8.3.4 Perustilin pääoman vapautuminen

Perustilin pääoma vapautuu vapaaseen käyttöön henkilön täyttäessä 65 vuotta. Jos tilin saldo on negatiivinen, velka nollaantuu. Vapautuksen jälkeen tilin nostoraja poistuu. Tililtä nostettavista varoista suoritetaan aina ensin tuloverot, riippumatta siitä, nostetaanko varat erissä vai kerralla. Perustilin pääoma on periytyvää. Perustilin pääoma periytyy kokonaan myös silloin, jos tilin haltija menehtyy ennen kuin tili on vapautunut (ennen 65 ikävuotta). Negatiivinen pääoma ei periydy.

9 Siirtyminen perustili-maailmaan

Keskeisenä vaatimuksena on, että perustili ja sen olemassaolo on muodoltaan pysyvä. Sen käyttöönotto voi olla asteittaista, mutta silloinkin ennustettavaa. Kun perustilimalli otetaan käyttöön, tietyt ominaisuudet on luotava saman tien, kun taas toisia ominaisuuksia voi lisätä vaiheittain. Tätä prosessia kuvataan seuraavassa kappaleessa. Vaiheittainen siirtyminen on tarpeen erityisesti siksi, että malli voidaan mahdollisimman aukottomasti liittää nykyiseen sosiaaliturva- ja verojärjestelmään.

Perustilin keskeisiä ominaisuuksia, kuten pääoman säilyvyyttä ja korva-merkintää, ei tule ajan myötä heikentää käyttäjän kannalta. Muuten tilin luotettavuus ja siten sen käyttö vaarantuu. Yksilön on voitava luottaa siihen, että tili on hänelle henkilökohtaisesti korva merkitty turvaverkko, jonka kasvattaminen ja vankistaminen hyödyttää ensisijaisesti yksilöä itseään. Tilin toiminnan tulee olla kauttaaltaan läpinäkyvää ja sen pääoman tulee olla mahdollisimman hyvin seurattavissa.

Perustiliin siirtyminen noudattelee periaatetasolla Heikki Hiilamon²² esittämää siirtymistä nykyisestä sosiaaliturvamallista kohti perustuloa:

1. Sosiaaliturvan yksilöllistäminen
2. Yhdenvertaisen kohtelun takaaminen sosiaaliturvassa
3. Etuuksien yhdistäminen
4. Byrokratian karsiminen
5. Tulovähenteisyyden lieventäminen
6. Verotuksen yksinkertaistaminen

Seuraavissa kappaleissa käydään siirtymistä tarkemmin läpi. Luvussa 10 eritellään mallin eri ulottuvuuksia, joita säätämällä mallista voi tehdä kireämmän tai löysemmän, mitä tulee kansalaisen omaan vastuuseen sosiaaliturvastaan. Samalla esitellään myös sellaisia laajempia yhteiskunnallisia rakenteellisia uudistuksia, jotka tekevät perustilimallista tulevaisuudessa yhä toimivamman. Ne eivät ole välttämättömiä muutoksia, mutta tekevät perustilimallista toimivamman ja siten parantavat kansantalouden tehokkuutta.

9.1 Integraatio nykyiseen sosiaaliturvaan

Perustili korvaa nykyisiä sosiaaliturvan muotoja osin tai kokonaan. Integraatio nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään hoituisi helpoiten lopettamalla työmarkkinatuki ja opintoraha kokonaan ja korvaamalla ne suoraan perustilin käyttöön-otolla. Perustililtä on kuukausittain nostettavissa näitä tukimuotoja suunnilleen vastaava summa riippumatta perustilin saldosta. Pidemmällä aikavälillä perustiliin voitaisiin integroida myös muita tarveharkintaisia ja syyperusteisia tukia.

Toimeentulotukea tai mitä tahansa muuta harkinnanvaraista julkista tukea hakiessa perustiliä on mahdollista rasittaa ensin kuukausittaisen maksimin verran. Näin voi tehdä myös tilanteessa, jossa tilin saldo on nolla tai negatiivinen.

---

22 Perustulon avulla eroon köyhyydestä <http://perustulo.org/kansalaisaloite-perustulosta/asiantuntijalautuntoja-kansalaisaloitteen-tueksi/heikki-hiilamo-perustulon-avulla-eroon-koyhyysta/>

Perustilimallissa lakisääteiset työttömyysvakuutusmaksut säilyvät aluksi ennallaan, ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan rahoitus säilyisi nykyisenä. Työttömyyskassat maksavat nykyisin 5,5% ansiopäivärahoista; ansiosidonnainen osa rahoitetaan lakisääteisistä työttömyysvakuutusvaroista (Työttömyysvakuutusrahasto), ja perusosan kattaa valtio.

Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha voitaisiin korvata perustilillä siirtymävaiheen puitteissa. Työttömyysvakuutusmaksut voisivat säilyä lakisääteisinä, mutta ne ohjattaisiin perustilille osin tai kokonaan ja työttömyysrahan perus- ja ansiosidonnainen osa rahoitettaisiin myös suoraan perustililtä. Perustilille ansiotuloista suoritettavaa lakisääteistä osaa (aluksi 10 %) voisi korottaa, sillä se takaisi perustilin riittävän rahoituksen. Kyseessä ei ole suoraan veroluontoinen maksu, joten ylärajan nostaminen ei tarkoittaisi suoraan verotuksen kiristämistä. Ainoastaan alijäämätapauksissa olisi osa perustilille tehtävästä suorituksesta lainan takaisinmaksua, mutta perustilin sosiaaliturvaominaisuus säilyisi kuitenkin ennallaan.

9.2 Integraatio verotukseen

Perustili on integroitavissa nykyiseen tuloverojärjestelmään ilman merkittäviä muutoksia. Perustilin varoja verotetaan vasta kun ne nostetaan tililtä ulos käyttöön. Verotus suoritetaan tilin omistajan henkilökohtaisessa ansiotuloverotuksessa. Siirrot perustilille voidaan myös integroida nykyiseen ennakonpidätysjärjestelmään, vaikkei kyseessä olekaan veroluontoinen maksu (katso kappale 8.2.3 Siirrot perustilille). Luonnollista olisi, että työnantaja voisi vaivattomasti siirtää lakisääteisen 10 prosentin osuuden (tai palkansaajan itse ylärajan puitteissa valitseman summan) suoraan palkansaajan perustilille.

Perustili soveltuu yksinyrittäjille, jotka nykyisin työllistävät itsensä pääosin toiminimen puitteissa. Itsensä työllistävän henkilön tulot verotetaan henkilökohtaisessa tuloverotuksessa. Verovähennysoikeuden tulon hankintaan suoraan liittyvien menojen osalta tulee olla yhtä kattava kuin yrittäjällä. Perustili takaisi nykyistä paremman sosiaaliturvan myös itsensä työllistäville henkilöille ja pienyrittäjille.

9.3 Integraatio työmarkkinoihin

Perustilin käyttöönotto ei edellytä muutoksia nykyiseen työmarkkinasääntelyyn. Perustili toimii kuitenkin entistä tehokkaammin, jos työmarkkinoita vapautetaan ja siten niiden toimivuutta lisätään. Esimerkiksi työllistäminen alle toimialakohtaisten vähimmäispalkkojen voisi olla sallittua. Myös yleissitovuudesta olisi luonteva luopua. Ihmiset voisivat näin työllistyä joustavasti omien mahdol-

lisuksiensa mukaan ja täydentää tulotasoaan sosiaaliturvalla, jota voi nostaa perustililtä.

Nykyisin työmarkkinoiden kankeita sääntöjä kierretään vuokratyönvälitysfirmojen ja toisaalta erilaisten palkkatuetujen töiden kautta. Palkkatuetulla työvoimalla teetetään matalan tuottavuuden töitä, joihin pitkään työttömänä olleilla olisi muuten valmiudet työllistyä. Palkkatukikausi määrittelee sen, kuinka pitkään pitkäaikaistyötön on kerrallaan mukana työelämässä. Kauden loputtua kohtaa jälleen työttömyys.^[10]

Lyhytaikaiset palkkatuetut työsuhteet eivät ole työntekijän eivätkä työn teettäjän etu: tehtävään joudutaan kouluttamaan aina uusi henkilö eikä työntekijällä ole minkäänlaista pysyvyyttä työsuhteessa. Vapailta työmarkkinoilla nämä työt syntyisivät markkinaehtoisesti, ja yksilö voisi täydentää toimeentuloaan perustilin kautta. Tällöin myös oppisopimukseen perustuvat työsuhteet voisivat yleistyä.

Perustilimallilla voi siirtymäajan puitteissa korvata nykyisen ansiosidonnaisen työttömyystukijärjestelmän sekä työeläkejärjestelmän. Molemmat ovat merkittäviltä osin työmarkkinajärjestöjen päättäntävallan alla, vaikka suuri osa etuuksien rahoituksesta tapahtuu verovaroin ilman korvamerkintää.

10 Mallin säätö ja lisäominaisuudet

Tässä kappaleessa on lyhyesti eritelty vaihtoehtoja, jolla perustiliä voi muokata haluttuihin suuntiin.

10.1 Mallin säätöruuvit

Jos perustilimallista haluaa tehdä vastikkeettomamman, kuukausittaista nostorajaa voi nostaa tai perustililtä nostettavien varojen ehtoja keventää myös silloin kun tilin saldo on negatiivinen. Tämä tarkoittaisi suuremmin perinteisen perustulon kaltaista mallia, jossa perustulo olisi rajoittamaton etuus aikaisemmasta nostohistoriasta riippumatta, ilman tarveharkintaa ja korvamerkintää.

Korkea nostoraja edellyttää oletusta vahvoista dynaamisista vaikutuksista, eli sitä että malli johtaisi merkittävästi laajempaan työllisyyteen ja sitä kautta veropohjan laajenemiseen. Se myös edellyttäisi vankempaa oletusta kansalaisten roolista ”rationaalisina kuluttajina”, joka on taloustieteessä kiistanalainen opinkappale. (Katso kappale 7.2)

Perustilin nostorajaa voi myös porrastaa tai siihen voi sisällyttää harkinnanvaraisuutta korostavia tekijöitä nykyisen syyperusteisen sosiaaliturvan mukaisesti. Tällöin perustilillä voitaisiin korvata nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä yhä laajemmin tai kokonaan.

Perustilin nostorajaa voi luonnollisesti myös laskea, mutta sen tulisi silloin koskea vain niitä varoja jotka eivät ole henkilön itsensä sinne säästämiä. Muuten perustilimallin yksi perusajatus kärsii eli järjestelmä ei kannustaisi samalla tavalla säästämiseen ja pääoman muodostamiseen kuin perusmuodossa.

Perustilin nostorajaa voi laskea ja hallinnoida tarkemmin silloin kun tilin pääoma on alhainen (alle alkupääoman) tai negatiivinen. Siihen voi halutessa myös asettaa rajoituksia henkilön iän suhteen. Esimerkiksi, jos pelkona on, että täysikäisyyden vasta saavuttanut ja perustilimaailmaan päässyt henkilö tyhjentäisi tilin mahdollisimman nopeasti ilman että opiskelee tai on töissä.

10.1.1 Perustilille siirrettävien varojen yläraja

Perustilin avulla kulutustaan voi siirtää rajojen puitteissa ilman että jo tehdystä työstä maksaa tuloveroja. Tuloverot suoritetaan tililtä vasta siinä vaiheessa, kun siltä ohjataan varoja ulos. Jos tilille alkaa varhaisessa vaiheessa säästää eikä nosta siltä varoja kuin vasta elinkaaren loppuvaiheessa, kyseessä on merkittävä kulutuksen – ja verotuksen – siirto ajassa, jolla on erityisesti alkupäässä ilmi-selvät fiskaaliset vaikutukset.

Osa fiskaalisista menetyksistä kompensoituu perustililtä mahdollisesti käytettävillä palveluilla ja toisaalta pääoman kerryttämisen työllistävillä vaikutuksilla. Eli varojen julkista käyttöä siirretään yksityiseksi. Jos tätä vaikutusta halutaan kontrolloida perustilimallin perusmuotoa tarkemmin (mikä voi olla erityisesti mallin käyttöönotto vaiheessa perusteltua), tilille siirrettävien varojen vuotuista ylärajaa voi laskea nykyisestä 50 000 eurosta. Se voi olla perusteltua erityisesti perustilimallin käyttöönotto vaiheessa.

Siirtorajan lasku merkitsee samalla myös arvonlisäverovelvollisuusrajan laskemista, sillä sama siirtoraja pätee myös itsensä perustilin avulla työllistäviin henkilöihin. Tällöin joillakin nykyisillä yksinyrittäjillä on edelleen tarve pyörittää perustilin rinnalla jotain yhtiömuotoa, sillä perustilin mahdollistama toiminnan volyymi ei ole tarpeeksi suuri, jotta sillä elättäisi itsensä. Näin tapahtuisi erityisesti silloin, jos rajaa laskettaisiin merkittävästi alle 50 000 euron.

10.1.2 Perustililtä toiselle siirrettävät varat

Perustililtä toiselle siirrettävien varojen suuruutta rajoitetaan ensisijaisesti verotussyistä. Korkeamman henkilökohtaisen tuloveroprosentin omaava henkilö voi siirtää varoja omalta perustililtään alhaisemmasta tuloveroprosentista nauttivan henkilön perustilille. Tämä on jossain määrin järkevää (esimerkiksi puolisoiden harjoittama perheen sisäinen subventointi), mutta se avaa myös ilmeisiä mahdollisuuksia efektiivisesti laskea omaa verotuloprosenttiaan, jos varat kierrätetään toisen tilin kautta alkuperäiselle tilin haltijalle.

Tätä mahdollisuutta voidaan rajoittaa ensisijaisesti neljällä tavalla

1. Mahdollistamalla vain vastikkeelliset siirrot
2. Rajoittamalla vastikkeettomat siirrot esim. aviopuolisoiden tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävien henkilöiden tilien väliseksi
3. Laskemalla siirtorajaa
4. Harmonisoimalla tuloverotusta ja lieventämällä ansiotuloveron progressiota

Näistä neljäs keino on pitkällä aikavälillä kestävin ja yksinkertaisin tapa (katso kappale 10.2).

Perustilin avulla työllistämistä voidaan rajata kattamaan nykyisen kotitalousvähennyksen mukaisesti vain tiettyjä palveluita. VATT:in kotitalouspalveluiden verovähennyksiä tutkineessa valmisteluraportissa todetaan, että työllisyysvaikutusten kasvattamiseksi verohyödyn tulisi koskettaa erityisesti sellaisia palveluita, joiden tekemiseen kotityönä käytetään paljon aikaa. Tällöin on mahdollista saavuttaa aikasäästöjä, jotka jokainen voi käyttää oman markkina-työnsä tekemiseen. Erityisosaamista vaativien palveluiden verotuksen alentamista voidaan tutkimuksen mukaan perustella, jos niillä on suuri vaikutus harmaaseen talouteen.^[14]

Libera ei mallin perusversiossa ota kantaa tulisiko perustililtä toiselle siirrettävien vastikkeellisten varojen mahdollisia käyttökohteita rajata. Usein monimutkaisuus lisää epätasa-arvoa ja väärinkäyttömahdollisuuksia, mutta perustilimallin tavoitteiden mukaisesti varojen tulisi kuitenkin suuntautua ensisijaisesti työn teettämiseen eikä esimerkiksi materiaalihankintoihin. Tämän edesauttamista voi tutkia lisäselvityksissä.

10.2 Mahdolliset lisäominaisuudet

10.2.1 Ansiotuloverotuksen yksinkertaistaminen ja progression lieventäminen

Perustilimaailmassa verotus olisi yksinkertainen ja ennustettava. Useat sosiaalipolitiikan asiantuntijat ja toisaalta ehdotetut perustulomallit puhuvat yksinkertaisen ansiotuloveromallin puolesta, jossa olisi vain muutama porrastus.^{23, 24, 25} Tasot vaihtelevat perustulon koon, veropohjan ja verovapaan osuuden mukaan. Kahden porrastuksen järjestelmä on käytössä esimerkiksi Iso-Britanniassa.

---

23 Perustulon avulla eroon köyhyydestä <http://perustulo.org/kansalaisaloite-perustulosta/asiantuntijalausuntoja-kansalaisaloitteen-tueksi/heikki-hiihimo-perustulon-avulla-eroon-koyhydesta/>

24 Vihreiden perustulomalli <http://www.vihreat.fi/perustulo/malli>

25 Vasemmiston 750 euron perusturva -keskusteluasiakirja http://dl.dropbox.com/u/4740043/jaettavia/keskusteluasiakirja_1_2011.pdf

Yksinkertainen ja ennustettava verotus helpottaa suunnittelua eri elämänvaiheissa. Tasapuolinen verotus ilman monimutkaisia verovähennysoikeuksia on myös oikeudenmukainen ja asettaa kansalaiset tasavertaiseen asemaan.

Suomessa kaikki viime aikoina julkisuuteen tuodut perustulomallit esittävät perustulomallin tueksi tulojen yksi- tai kaksiporontaista tasaverotusta. Tasaverotus tarkoittaa suhteellista verotusta, jossa veroprosentti on tietyn verovapaan osuuden jälkeen kaikille sama (tai sitä porrastetaan vain kerran). Suurituloiset maksavat siis edelleen euromääräisesti enemmän veroja kuin pienituloiset, mutta veroprosentti ei nouse tulojen mukaan.

Esimerkiksi Vihreiden perustulomallissa ansiotuloverotus muuttuisi kaksiporontaiseksi. Siinä alle 60 000 euron vuosituloansioista (5 000 €/kk) maksettaisiin 39 % veroa ja sen ylittävistä ansioista 49 % (luvut vuoden 2007 laskelman mukaan, summa sisältää valtion- ja kunnallisverotuksen). Käytännössä lähes kaikkien verotus kuitenkin kevenisi, koska kaikille maksettaisiin työtulojen lisäksi perustulo.

10.2.2 Arvonlisäverovelvollisen liikevaihtorajan nostaminen

Kappaleessa 7.5 on eritelty arvonlisäverovelvollisuuden merkitystä pienyrittäjän kannalta. Perustilimalli ei ota kantaa arvonlisäverovelvollisen liikevaihtorajan nostamiseen. Verokiilan supistaminen pienen liikevaihdon osalta lisäisi todennäköisesti palveluiden kysyntää, mutta se asettaisi erikokoiset pienyritykset keskenään eriarvoiseen asemaan.

Perustilimalli pienentää verokiilaa sellaisenaan tekemällä palveluiden ostamisesta osittain verovapaata. Se on palveluliiketoiminnassa kilpailun kannalta neutraalimpi tapa toteuttaa samankaltainen muutos kuin mitä alv-rajain nostolla tavoitellaan. Alv-rajain nostamiseen verrattuna kilpailuun nähden neutraalimpi tapa vähentää pienyrittäjien alv-rasitetta olisi myös alv:n perusvähennyksen nostaminen nykyisestä 22 500 eurosta 50 000 euroon. Tätä ovat esittäneet muun muassa Suomen Yrittäjät . Libera suhtautuu näihin pohdintoihin myönteisesti, mutta muutokset alv:n määräytymisessä eivät ole edellytys perustilin toiminnalle

Lähteet

- 1) Kuusi, Pekka: 60-luvun sosiaalipolitiikka. WSOY, 1963 (neljäs painos)
- 2) Junkkari, Marko: Mistä löytyisi uusi Pekka Kuusi? Helsingin Sanomat 1.9.2013. <http://www.hs.fi/maakirjoitukset/a1377922633755>
- 3) Soininvaara, Osmo: Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi. WSOY, 1996 (kolmas painos).
- 4) Myrskylä, Pekka: Kovin kilpailu perustasteen töistä. Tieto / trendit 4–5/2013. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/30/>
- 5) Wahlroos lämpeni perustulolle – näin sen tyrmäävät kokoomuslaiset. Talouselämä 13.9.2013. <http://www.talouselama.fi/uutiset/wahlroos+lampeni+perustulolle++nain+sen+tyrmaavat+kokoomuslaiset/a2203704>
- 6) Määttänen, Niku: Vuosi- ja elinkaarituloeroista. Akateeminen talousblogi. <http://blog.hse-econ.fi/?p=3941>
- 7) Heikkinen, Henri & Vesala, Antti: Elämää hyvinvointivaltiossa. Viestintätoimisto CRE8 Oy, 2013.
- 8) Peltola, Kati: Hyvinvointivaltion peruskorjaus. Tammi, 1997
- 9) Rauhanen, Timo: Liikevaihtoraja arvonlisäverotuksessa – pienyrityksen kasvun este? VATT-keskustelu-aloitteita 278, Helsinki 2002
- 10) Työmarkkinatuen aktiivoinnin vaikutukset, Työ- ja elinkeinoministeriö 2009. http://www.tem.fi/files/21928/TEM_7_09_nettiin.pdf
- 11) TEM Raportteja: Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys. Työelämä- ja markkinaosasto. Loppuraportti 6.2.2013
- 12) Hiilamo, Heikki et al.: Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012.
- 13) Ahonen, Kati: Yksityinen eläkesäästäminen – ilmiön yleistymisen ja sen syyt. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2008:3
- 14) Häkkinen Skans, Iida. Kotitalouspalveluiden verovähennykset Suomessa ja Ruotsissa. VATT Valmistelu-raportit 2011. http://www.vatt.fi/julkaisut/uusimmatJulkaisut/julkaisu/Publication_6093_id/894

Usein kysytyt kysymykset

Jos tällainen uudistus olisi niin erinomainen, miksei sitä ole otettu missään käyttöön?

Sosiaaliturvatilijä ja muita perustilimallin ominaisuuksia on kokeiltu eri maissa hyvällä menestyksellä. Singaporessa on sosiaalilijärjestelmä, johon kansalainen säästää töissä ollessaan, ja tililtä voi nostaa rahaa terveydenhuoltoa varten. Chilessä on toteutettu työttömyysturva lainamuotoisena. Britanniassa on käytössä pehmeä opintolaina, jota ei tarvitse lyhentää ennen kuin kohtuullisen hyvistä tuloista. Useassa maassa on käytössä säästämiseen kannustava työeläkejärjestelmä, johon yksityishenkilöt voivat säästää elämäntilanteensa niin sallieissa, ja siirtää säästöihin kohdistuvan tuloverotuksen myöhemmäksi. Ruotsissa on käyty sosiaalitili-keskustelua 1990-luvun lopulta saakka. Myös kotitalousvähennyksen kaltainen verohuojennus on Suomen lisäksi käytössä joissakin maissa, muun muassa Ruotsissa.

Eikö näin radikaali uudistus merkitsisi pohjoismaisen mallin romuttamista?

Uudistus olisi kannustinvaikutuksiltaan radikaali, mikä on tarkoituskin. Sen avulla voitaisiin kuitenkin säilyttää etuuksien nykyinen taso. Nykyistä hyvinvointimallia uhkaa eniten sen rahoituspohjan rapautuminen. Jos mitään uutta ei keksitä sen tilalle, ainoa vaihtoehto on juustöhöylätä etuuksia heikommiksi ja kiristää niiden saamisen ehtoja.

Onko työmarkkinat vapautettava samalla?

Sosiaaliturvan muuttaminen velkamuotoiseksi ei edellytä muutoksia työmarkkinoilla. Jos halutaan, että myös huonosti koulutettu työvoima voisi ansaita edes osan käytettävistä olevista tuloistaan itse, tulisi työntekijän voida sopia myös alemmasta palkasta kuin nyt on mahdollista. On kuitenkin huomattava, että tällöin työntekijä voisi saada palkkatukea perustulon muodossa.

Kuuluuko uudistukseen tasavero?

Ei välttämättä. Tuloista riippumaton perustulo sisältää itsessään progression, vaikka kaikkia tuloja verotettaisiin yhtä paljon. Useimmat Suomessa esitetyt perustulomallit purkaisivat ansiotuloverotuksen progressiota. Myös perustilimalli toimisi paremmin, jos ansiotuloverotuksen progressio olisi lievempi ja sen taso olisi lähempänä pääomatuloverotusta.

Onko eläkejärjestelmä uudistettava samalla?

Eläkejärjestelmää ei tarvitse uudistaa samalla, mutta monestakin syystä niin olisi järkevää tehdä. Eläkejärjestelmään olisi hyvä saada nykyistä enemmän rahastoivuutta ja yksilöllistä valinnanvapautta. Olisi yksinkertaista, jos kansalaisella olisi yksi tili, jolta voisi nostaa rahaa silloin, kun siihen on esimerkiksi työttömyyden tai opiskelun takia hyväksyttävä syy, ja säästää vanhuuden varalle silloin, kun tulotaso sen sallii.

Uskaltaako kukaan vastaanottaa tukea lainan muodossa, jos kotitaloudella esimerkiksi on jo iso asuntolaina tai työttömyysjatkot pitkiä tai toistuvia?

Markkinaehtoista lainaa ei varmasti uskaltaisikaan. Lainamuotoinen sosiaaliturva olisi kuitenkin ehdoiltaan paljon pehmeämpi, muun muassa nollakorkoinen. Useimmille ihmisille opiskelu- ja työttömyysjaksot muodostavat kuitenkin vain pienen osan työiästä. Kun lainan takaisinmaksu tapahtuu vähitellen kymmenien työvuosien aikana, kyse on vain prosenttiyksikön tai parin korotuksesta marginaaliveroon. Verotus yleisesti kevenee, kun sillä ei tarvitse rahoittaa perinteistä sosiaaliturvaa.

Tilastokeskuksen Pekka Myrskylän Tieto & trendit -lehdessä julkaistun kirjoituksen mukaan perusasteen varaan jäävälle kertyy työuran aikana vain 25 työvuotta 47:stä mahdollisesta. ”Työtkin ovat usein satunnaisia pätkätöitä, sillä työn lisäksi kertyy noin kuusi työttömyysvuotta. Joka viides vuosi hukkautuu siis työttömänä. Tämä tarkoittaa hyvin heikkoa elinaikaista tulokertymää ja myöhemmin niukkaa eläkettä.”

On selvää, että tämä joukko ei kykene maksamaan työttömänä saamiaan etuuksia työllisten vuosiansa aikana ainakaan nykyisillä työmarkkinoilla. Uudistuksen tarkoitus on kuitenkin myös auttaa heikosti tuottavien työntekijöiden palkkaamista töihin, jotka nyt jäävät tekemättä.

Mitkä puolueet kannattavat Liberan hahmottelemaa sosiaaliturvauudistusta?

Toivomme, että kaikki puolueet tutustuvat raporttiin ja ottavat siihen kantaa. Valistunut arvauksemme kuitenkin on, että sosiaaliturvan reformoiminen henkilökohtaisten tilien suuntaan voisi saada periaatteessa laajan kannatuksen. Samaa periaatetta voi toteuttaa ”vasemmistolaisesti” tai ”oikeistolaisesti”. Järjestelmässä on samoja piirteitä kuin esitetyissä perustuloreformeissa, jotka ovat viehättäneet erityisesti vasemmistopuolueita ja vihreitä. Perustilimalli korostaa yksilön mahdollisuuksia yhdistää sosiaaliturva joustavasti työntekoon.

Vastaavaa ajatusta on nostettu keskusteluun myös hallituksen toimesta vuoden 2013 budjettiriihessä. Kokoomusvetoinen sateenkaarihallitus ehdotti

sosiaaliturvaan suojaosuuksien käyttöönottoa (asumistuessa 400 euroa, työttömyysturvassa 300 euroa). Uudistuksessa työtön voisi jatkossa tehdä suojaosuu- den verran töitä menettämättä tukeaan. Sen tarkoitus on purkaa kannustinlouk- kuja. Esittämämme mallin perusarvo on ahkeruutta korostava työetiikka, jota myös perussuomalaiset ovat usein korostaneet.

Perustilimalli esittää sosiaaliturvauudistuksen lisäksi työllisyysreformia kotitaloustyönantajien ja yksityrittäjien näkökulmasta. Kotitalousvähennys on ollut pitkään kokoomuksen lempilapsi, ja pienyrittäjien asian ovat ottaneet omakseen useat kansanedustajat poliittisen kentän eri laidoilta. Verotuksen yksinkertaistamisesta, ansiotulojen progression lieventämisestä sekä pääomatu- loverotuksen ja ansiotuloverotuksen harmonisoinnista ovat puhuneet perintei- sen oikeiston lisäksi myös vihreät ja vasemmisto omilla perustulomalleissaan. Keskusta puolestaan julkaisi lokakuussa oman vaihtoehdonsa vastauksena hal- lituksen päätöksille. Siinä esitetään muun muassa näin: ”Keskusta uudistaisi ja yksinkertaistaisi palkka.fi:tä, jotta kotitaloudet voisivat työllistää ihmisiä nykyistä helpommin.” Perustilimalli tekee juuri sen ja menee vielä vähän pidemmälle.

Esimerkkitapauksia

---

1. Kun vakituinen työpaikka lähtee alta

Pienellä paikkakunnalla on yksi suuri työnantaja, joka päättää lopettaa toimin- tansa paikkakunnalla. Työttömäksi vakituisesta työstä jäävä saa nykyään 500 työttömyyspäivän eli lähes kahden vuoden ajan ansiosidonnaista päivärahaa, joka keskituloisella on noin 55 prosenttia bruttotuloista. Tänä aikana työttömän ei nykyjärjestelmässä kannata ottaa keikkatöitä vastaan, koska ne vähentävät työttömyyskorvausta.

Kannustavampi malli voisi olla maksaa esimerkiksi vain 100 päivää nykymuotoista korvausta ja loput 400 päivää työttömyyslainaa. Näin syntyisi suurempi houkutus ottaa vastaan pätkätöitä, kouluttautua uuteen ammattiin tai muuttaa paikkakunnalle, jossa työtilanne on parempi. Tällaisissa tapauksissa nykyinen vakuutusperiaatteen mukainen työttömyysturva on kuitenkin vielä kohtalaisen hyvin perusteltu.

Miten perustili vastaa haasteeseen?

Perustilimalli on laajennettavissa kattamaan ansiosidonnaisen työttömyyspäivä- rahan. Perustilin puitteissa henkilöllä on aina perusturva tilin nostorajan puit- teissa, mutta henkilön omasta työstään tilille säästämät vapaat varat toimisivat

ansiosidonnaisena puskurina mahdollisia työttömyysjaksoja varten. Yksilöllä säilyisi aina kannusteet ottaa työtä vastaan, keikkaluontoisestikin kesken työttömyyskauden, sillä hän ei menettäisi tukia tai nostovaraa tililtä, vaikkei olisi-kaan 100-prosenttisesti työtön. Henkilö voisi itse laajemmin päättää minkä kokoista työttömyystukea hän kulloisessakin tilanteessa tarvitsee. Vastaavasti hän voisi työskennellessään vapaammin päättää kuinka paljon hän haluaa varata perustilille ylimääräistä puskuria mahdollisia työttömyys- tai alityöllisyysjaksoja varten. Osa työtuloista säästetään aina lakisääteisesti perustilille.

2. Akateeminen pätkätyöläinen

Kaikkein huonoiten nykyinen järjestelmä kohtelee erilaisia pätkätyöläisiä ja freelancereita. Itsensä työllistävällä pätkätyöläisellä ei ole kunnollista toimeentuloturvaa oikein ollenkaan. Moni pätkätyöläinen kuitenkin saa työttömyyskorvausta, ja silloin kun korvausta saa, ei lyhyitä keikkoja kannata ottaa vastaan, koska ne syövät työttömyyskorvauksen pois. Toisaalta vähän pitempien pätkien tekijä voi leppoistaa elämäänsä aika lailla. Jotta pääsee takaisin 500 päivän ansioturvan piiriin, täytyy olla töissä 34 viikkoa kahden vuoden aikana. Lainamuotoisen sosiaaliturvan kannustavuus olisi paljon parempi.

Miten perustili vastaa haasteeseen?

Perustilimalli ei erottele koko-aikaisten, osa-aikaisten tai pituudeltaan vaihtelevien työllisyys- tai työttömyysjaksojen välillä. Lisätoimeentuloa saa silloin kun sitä tarvitsee – harkinta jätetään mahdollisimman pitkälti yksilölle itselleen. Perustilimallissa kenenkään ei tarvitse esittää työtöntä ellei sitä oikeasti ole, ja kaikki työnteko kannattaa.

Perustilin vapaiden varojen saldo vastaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa: nostaessaan vapaita varojaan tililtä käyttöön, henkilö syö säästämäänsä puskuria, joka muuten vapautuisi myöhemmin mahdollisilla sijoitustuotoilla lisättynä kokonaisuudessaan tämän käyttöön. Kenenkään ei kannata nostaa vapaista varoistaan enemmän kuin oikeasti tarvitsee.

Työttömyysjaksoja varten varautumista ei perustilimallissa tarvitse jättää kokonaan vapaaehtoisuuden varaan. Nykyisin ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha rahoitetaan lähinnä verovaroilla sekä kaikilta työnantajilta ja työntekijöiltä kerättävillä pakollisilla työttömyysvakuutusmaksuilla. Perustilimallissa työttömyysturva perustuisi laajemmin omaan vastuuseen, joskin siinäkin voi käyttää vakuutuksia täydentävänä elementtinä.

3. *Opintotuki*

Opintotuki on tulonsiirto köyhiltä rikkaille. Nykyisestä opintorahasta luopuminen ei estäisi keneltäkään kokopäiväistä opiskelua, jos opintolainan takaisinmaksu alkaisi vasta tietyn tulotason saavuttamisen jälkeen. Uudistus kuitenkin hillitsisi opintojen keinotekoista pitkittämistä opintososiaalisten etujen saamiseksi.

Miten perustili vastaa haasteeseen?

Perustilimalli tarjoaa opiskelijoille nykyistä opintorahaa vastaavan rahallisen tuen, sillä erolla, että tuki ei suppene mahdollisen opiskelujen ohella tapahtuvan työskentelyn myötä. Perustilimallissa opintorahaa ei myöskään suoraan linkeytä opintomenestykseen, vaan perustililtä nostettavan tuen suuruus ja tarve ovat ensisijaisesti yksilön itsensä harkinnassa. Perustilin ”holhoustoimet” alka-
vat vasta alkupääoman huvetessa.

Myös nykyisen opintolainan voi korvata perustilimallia laajentamalla. Käytännössä se tarkoittaisi tilin nostorajojen nostamista määräajaksi (jolloin yksilö voisi nostaa kuukausittain suuremman summan käyttöönsä) ja takaisinmaksuaikataulun järjestämistä perustilimallin puitteissa porrastetusti suhteessa ansiotasoon.

4. *Heikko-osaiset*

Huonosti koulutettujen työllistämisessä kannustimet työnantajalle työllistää ovat vielä tärkeämpiä kuin kannustimet ottaa työtä vastaan. Palkkatuki perustulon muodossa mahdollistaisi työn teettämisen nykyistä halvemmalla. Perustuloon olisi kuitenkin liitettävä työhön hakeutumista kannustavia piirteitä esimerkiksi niin, että osa saadusta perustulosta merkitään lainaksi, jos tuen saaja ei ole osallistunut työelämään tai koulutukseen. Myös toimeentulotuen tulisi olla ainakin osittain lainaa. Jos lainasumma ajan mittaan kasvaa, olisi sosiaalitoimen tai työvoimaviranomaisten puuttettava asiaan ja järjestettävä velkaantuneelle kansalaistyötä tai koulutusta.

Miten perustili vastaa haasteeseen?

Perustili mahdollistaa lisätoimeentulon työtulojen päälle. Perustililtä nostettavaa tukea ei menetä muita tuloja vastaanottaessaan. Tuki on sikäli lainamuotoista, että kaikista työsuorituksista ohjautuu osa takaisin perustilille, jonka käyttö taas on rajattua silloin kun tilillä ei ole vapaita (alkupääoman ylittäviä) varoja.

Perustili mahdollistaa ”progressiivisen holhouksen” periaatteiden mukaisesti sen, että tililtä nostoja rajoitettaisiin enemmän jos tilin saldo on alhainen tai se vähenee nopeasti. Rajoittaminen ei tarkoita sitä, että yksilö jätettäisiin heitteille tai hänen toimeentuloaan heikennettäisiin, vaan sitä, että ihmisiä autettaisiin myös muuten kuin taloudellisesti silloin kun siihen on tarvetta.

Perustili ei ota suoraan kantaa työmarkkinoiden toimintaan, mutta työlainsäädännön ja työehtosopimusten asettamien rajoitusten muuttaminen esimerkiksi palkkatason tai irtisanomispykälien osalta helpottaisi työllistämispäätöstä työnantajan näkökulmasta. Silloin työnantajat voisivat nykyistä laajemmin tarjota myös lyhyttä keikkatyötä muuten kuin vuokratyöfirman välityksellä tai pysyvän työsuhteen mutta vähimmäispalkkaa alemmalla tasolla. Työn kysyntä todennäköisesti nousisi ja se kohdistuisi nimenomaan nykyisin vaikeammin työllistyviin.

Lisää esimerkkejä ja laskelmia löytyy osoitteesta libera.fi.

Miten päivitetään Pekka Kuusen 1960-luvun oppien pohjalta luotu hyvinvointivaltion versio 1.0 tähän päivään? Monet hyvinvointivaltion instituutiot, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutus ja verotus, rakennettiin ”Vanhan normaalin” aikana ja sen ehdoilla. Jatkuvaksi oletetun talouskasvun nojalla oli perusteltua rakentaa menoautomaatteja ja uskoa sosiaalisten ongelmien ratkeavan kaatamalla niiden päälle rahaa ja viranomaispalveluja. ”Uudessa normaalissa” vanhat järjestelmät kriisiytyvät.

Liberan Perustili on konkreettinen ehdotus siitä miten hyvinvointivaltiosta päivitetään toimiva versio, 2.0. Perustili on toimeliaisuuteen, työllistämiseen ja säästämiseen kannustava kokonaisuudistus, jonka suuntain on työkykyisten suomalaisten sosiaaliturvassa. Perustilimallissa työn tekeminen on aina kannattavaa, ja työn teettäminen nykyistä yksinkertaisempaa, edullisempaa ja joustavampaa. Työtä ja sosiaaliturvaa voi yhdistää, ja ensisijainen tarveharkinta on ihmisellä itsellään. Perustili tähtää myös säästämiseen, oman talouden suunnitteluun elinkaaren yli ja yksityiseen pääomanmuodostukseen.

ISBN 978-952-280-029-9

